

www.enees.gr

working paper

*Η συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής:
Η εναρμόνιση των διεθνών,
ευρωπαϊκών και εθνικών επιδιώξεων*

Μαρίνα Κακουδάκη

ΜΔΕ στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Πολιτική
Παντείου Πανεπιστημίου

- 1 -
2010

Η Μαρίνα Κακουδάκη γεννήθηκε στην Αθήνα το 1983. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου και από το Νοέμβριο του 2009 κάτοχος του Μεταπτυχιακού Διπλώματος του Τμήματος με ειδίκευση στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Πολιτική. Έχει απασχοληθεί ως ασκούμενη ερευνήτρια στο Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (Ε.Κ.Ε.Μ.) και πιο πρόσφατα στο Κέντρο Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης του Παντείου Πανεπιστημίου. Γνωρίζει αγγλικά, γαλλικά και ισπανικά.

© Μαρίνα Κακουδάκη

© Ένωση Νέων Επιστημόνων Ευρωπαϊκών Σπουδών (Ε.Ν.Ε.Ε.Σ.)

Ιανουάριος 2010

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του συγγραφέα. Παραπομπές στο παρόν έργο θα πρέπει να γίνονται ως ακολούθως:
Όνομα Συγγραφέα, Τίτλος, ΕΝΕΕΣ Working Papers, Αριθμός/Έτος, [URL]

Συντομογραφίες	4
Εισαγωγή	5
0.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	6
0.2 Σημαντικές εξελίξεις στον τομέα της ανάπτυξης: Από τη Διάσκεψη της Χιλιετίας στη Διάσκεψη της Ντόχα	8
1. Η προαγωγή της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο υπό το πρίσμα των οικείων επιδιώξεων	10
1.1 Η πολιτική του ΟΟΣΑ στην τομέα της ανάπτυξης	10
1.2 Η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ	13
1.3 Η ελληνική αναπτυξιακή πολιτική	17
2. Η περίπτωση της υποσαχάριας Αφρικής	20
2.1 Η εταιρική σχέση του ΟΟΣΑ με την Αφρική	20
2.2 Οι σχέσεις της ΕΕ με τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής	22
2.3 Οι σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής	26
Αντί επιλόγου	28
Βιβλιογραφία	30

Συντομογραφίες

ΑΕΕ	Ακαθάριστο Εγχώριο Εισόδημα
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΚΕ	Ομάδα χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού
αριθ.	αριθμός
ΑΣΧ	Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας
βλ.	βλέπε
CONCORD	Συνομοσπονδία Ευρωπαϊκών ΜΚΟ για την Αρωγή και την Ανάπτυξη (European NGO Confederation for Relief and Development)
DAC	Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας του ΟΟΣΑ (Development Assistance Committee)
δισ	δισεκατομμύριο
doc.	Document
δολ.	δολάριο
EAB	Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια
EAX	Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες
έγγρ.	έγγραφο
edit.	εκδότης (editor)
eds	εκδότες (editors)
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση / Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
εκατ.	εκατομμύριο
EK	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
έκδ.	έκδοση / εκδόσεις
ΕΟΣΔΟΣ	(διυπουργική) Επιτροπή Οργάνωσης και Συντονισμού των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων
επιμ.	επιμέλεια
ΕΤΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης
GoS	Government of Sweden
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
ΜΚΟ	μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
NERAD	Νέα Εταιρική Σχέση για την Ανάπτυξη της Αφρικής (New Partnership for Africa's Development)
No	αριθμός (number)
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ODA	Official Development Assistance
όπ.π.	όπου παραπάνω
παρ.	παρουσίαση
ΠΔΑ	Πρόγραμμα Δράσης της Άγκρα
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΣΑΠ	Συνοχή Αναπτυξιακής Πολιτικής (Policy Coherence For Development)
σελ.	σελίδα
ΣυνΘΕΚ	Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΣυνΘΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΥΔΑΣ	Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (Hellenic Aid)
ΥΠΕΞ	Υπουργείο Εξωτερικών
Vol.	Τεύχος (Volume)

Εισαγωγή

Το αναπτυξιακό φαινόμενο έχει απασχολήσει επί δεκαετίες τη διεθνή κοινότητα και έχει ταυτιστεί με την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων των αναπτυσσόμενων χωρών, που οφείλονται κυρίως στη δυσχερή οικονομική τους κατάσταση. Η Διάσκεψη της Χιλιετίας και η υιοθέτηση των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας έδωσαν, αναμφισβήτητα, νέα ώθηση στην αναπτυξιακή διαδικασία, με την εξάλειψη της φτώχειας να τίθεται πλέον ως πρωταρχικός στόχος. Παράλληλα, αποτελούν έκτοτε σημείο αναφοράς για κάθε νέα πρωτοβουλία στον αναπτυξιακό τομέα είτε αυτή αναλαμβάνεται σε διεθνές, είτε σε περιφερειακό, είτε σε εθνικό επίπεδο.

Η επίτευξη των εκάστοτε αναπτυξιακών στόχων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη χορήγηση αναπτυξιακής βοήθειας προς τις αναπτυσσόμενες χώρες. Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια, καθίσταται σαφές ότι η βοήθεια από μόνη της δεν είναι ικανή να δώσει απάντηση στα προβλήματα των χωρών αυτών. Διαπιστώνεται δε ότι η αναπτυξιακή πολιτική σχετίζεται άμεσα με άλλους τομείς, όπως το εμπόριο, η γεωργία, η μετανάστευση, το περιβάλλον και η οικονομία, οι οποίοι πιθανόν να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στις αναπτυσσόμενες χώρες και να υπονομεύουν τους αναπτυξιακούς στόχους. Στη βάση αυτής της συλλογιστικής, επιδιώκεται η προαγωγή της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής. Από την άλλη, η βοήθεια, όπως καταδεικνύουν οι δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η διεθνής κοινότητα δωρητών για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης, παραμένει μια βασική διάσταση της αναπτυξιακής πολιτικής. Ταυτόχρονα όμως, αποτελεί και ένα μέσο ανάδειξης των επιδιώξεων που χαρακτηρίζουν τους εκάστοτε δωρητές αναπτυξιακής βοήθειας.

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής και τον τρόπο με τον οποίο αυτό προάγεται σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Ταυτόχρονα, επιδιώκει να αναδείξει τις επιδιώξεις, οι οποίες χαρακτηρίζουν τους εκάστοτε αναπτυξιακούς δρώντες, απαντώντας στο ερώτημα για το κατά πόσον τελικά αυτές καταφέρνουν να εναρμονιστούν.

Σε διεθνές επίπεδο, η ανάλυση εστιάζει στο ρόλο του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και δη της οικείας Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας (DAC). Ο Οργανισμός αυτός, αν και δεν αποτελεί δωρητή αναπτυξιακής βοήθειας, συγκεντρώνει στους κόλπους του τους σημαντικότερους δωρητές και έχει συμβάλει αποφασιστικά στην προαγωγή της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εξετάζεται η περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), η

οποία συνιστά το σημαντικότερο δωρητή αναπτυξιακής βοήθειας στον κόσμο, ενώ υπήρξε πρωτοπόρος στην αναγνώριση της σημασίας της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής. Σε εθνικό επίπεδο τέλος, αντικείμενο μελέτης αποτελεί η ελληνική πολιτική αναπτυξιακής συνεργασίας. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί η απουσία επαρκούς πληροφόρησης και επικαιροποιημένων στοιχείων σχετικά με την ελληνική αναπτυξιακή βοήθεια, που δυσχέραναν σημαντικά τη διεξαγωγή της έρευνας για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας. Προκειμένου δε ο αναγνώστης να αποκομίσει μια πιο σφαιρική εικόνα, η ελληνική πολιτική θα αποτελέσει αντικείμενο σύγκρισης με την αντίστοιχη σουηδική, που χαρακτηρίζεται ως βέλτιστη πρακτική στον τομέα αυτό.

Στην πρώτη ενότητα της εργασίας εξετάζεται η προαγωγή της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ, της ΕΕ και της Ελλάδας, υπό το πρίσμα των επιδιώξεων που αναπτύσσονται στο διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Η δεύτερη ενότητα της εργασίας ουσιαστικά επιβεβαιώνει τα πορίσματα της πρώτης, μέσα από την εξέταση της ειδικότερης περίπτωσης της υποσαχάριας Αφρικής, όπου εντοπίζονται σήμερα τα μεγαλύτερα προβλήματα. Περιγράφεται έτσι το πλαίσιο των σχέσεων του ΟΟΣΑ, της ΕΕ και της Ελλάδας με τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, από τη σκοπιά των πρώτων, δίνοντας έμφαση στο ζήτημα της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής και στις ροές αναπτυξιακής βοήθειας προς τις χώρες αυτές, προκειμένου να αναδειχθούν οι επιδιώξεις που χαρακτηρίζουν τους εκάστοτε δωρητές.

0.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Η αναπτυξιακή βοήθεια αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, ένα βασικό εργαλείο της εκάστοτε αναπτυξιακής πολιτικής, αλλά όχι το μοναδικό. Ωστόσο, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, θα δοθεί έμφαση στη διάσταση αυτή, και πιο συγκεκριμένα στη μορφή της Επίσημης Αναπτυξιακής Βοήθειας (ΕΑΒ) που είναι σήμερα ευρύτερα αποδεκτή. Σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΟΣΑ, ως ΕΑΒ θεωρούνται οι χρηματοδοτικές ροές που χορηγούνται σε χώρες και εδάφη που περιλαμβάνονται στον κατάλογο Αποδεκτών ΕΑΒ της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας (Development Assistance Committee – DAC) του ΟΟΣΑ¹, καθώς και σε πολυμερείς αναπτυξιακούς οργανισμούς, εφόσον εμφανίζουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- παρέχονται από κρατικούς φορείς, συμπεριλαμβανομένης της Κυβέρνησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης, είτε από τους εκτελεστικούς φορείς τους,
- στοχεύουν στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και την επίτευξη της ευημερίας στις αναπτυσσόμενες χώρες και
- προσφέρονται με παραχωρητικούς όρους και περιλαμβάνουν το στοιχείο της δωρεάς (grant), το οποίο αντιπροσωπεύει τουλάχιστον το 25%.

---

¹ Βλέπε OECD, "DAC List of ODA Recipients", <http://www.oecd.org/dataoecd/32/40/43540882.pdf> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Η αναπτυξιακή βοήθεια διακρίνεται σε διμερή και πολυμερή. Η διμερής βοήθεια χορηγείται απευθείας από μια χώρα χορηγό σε μια αναπτυσσόμενη χώρα². Αντίθετα, η πολυμερής βοήθεια χορηγείται μέσω διεθνών οργανισμών και οργάνων. Προσλαμβάνει δηλαδή τη μορφή συνεισφοράς σε πολυμερή αναπτυξιακά ταμεία και προγράμματα. Στους φορείς πολυμερούς βοήθειας περιλαμβάνονται ο Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης (International Development Association - IDA), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναπτυξιακές τράπεζες, όπως η Αφρικανική Τράπεζα Ανάπτυξης, και ορισμένοι εξειδικευμένοι οργανισμοί των Ηνωμένων Εθνών, όπως το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των ΗΕ (United Nations Development Programme - UNDP).³ Ιδιαίτερη είναι η περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς πέρα από τη βοήθεια που χορηγείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία θεωρείται, όπως προαναφέρθηκε, πολυμερής δωρητής, στη συνολική ευρωπαϊκή βοήθεια περιλαμβάνεται και η διμερής βοήθεια που χορηγούν απευθείας στις αναπτυσσόμενες χώρες τα κράτη μέλη της.⁴

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η αναπτυξιακή δεν ταυτίζεται με την ανθρωπιστική βοήθεια, η οποία προορίζεται αποκλειστικά για θύματα συγκρούσεων ή καταστροφών, φυσικών ή ανθρωπογενών σε τρίτες χώρες και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να προγραμματιστεί. Περαιτέρω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αναπτυξιακή βοήθεια είναι έννοια ευρύτερη από την ανθρωπιστική, δεδομένου ότι η δεύτερη συνυπολογίζεται στη μορφή της EAB.

Πέρα από τη βοήθεια, ωστόσο, η ανάπτυξη προσλαμβάνει κι άλλες διαστάσεις, μεταξύ των οποίων ιδιαίτερη θέση κατέχει το εμπόριο. Πράγματι, ο στόχος της ανάπτυξης είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το εμπόριο. Εξάλλου, τα τελευταία χρόνια, έχει αναδειχθεί και η περιβαλλοντική διάσταση του αναπτυξιακού φαινομένου, που αποκρυσταλλώνεται στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Παρόλα αυτά, οι δύο αυτές διαστάσεις δεν θα αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας της παρούσας εργασίας, παρά μόνο στο πλαίσιο της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής.

Πράγματι, η έννοια αυτή κερδίζει ολοένα και περισσότερο έδαφος τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, παρά τον αυξανόμενο αριθμό σχετικών συγγραμμάτων, δεν υφίσταται μέχρι σήμερα ένας διεθνώς αποδεκτός ορισμός για τη συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής.

Σύμφωνα με τον Hoedink, η συνοχή πολιτικής (coherence of policy) θα μπορούσε να οριστεί ως η απουσία επιπτώσεων πολιτικής που είναι αντίθετες προς τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα ή στόχους πολιτικής. Περαιτέρω, θεωρεί ότι η έννοια της συνοχής μπορεί να προσδιοριστεί με δύο τρόπους. Υπό την στενή έννοια, μπορεί να σημαίνει ότι οι στόχοι πολιτικής σε ένα συγκεκριμένο πεδίο δεν υπονομεύονται ούτε παρεμποδίζονται από δράσεις ή δραστηριότητες στον ίδιο τομέα. Από την άλλη, σύμφωνα με την ευρεία έννοια της συνοχής, οι στόχοι πολιτικής σε ένα συγκεκρι-

---

² Στη μορφή αυτή περιλαμβάνονται και οι ροές μεταξύ εθνικών ή διεθνών μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ανάπτυξης, καθώς και ορισμένες εσωτερικές ροές που προορίζονται, μεταξύ άλλων, για έξοδα διοικητικής υποστήριξης.

³ Βλ. OECD (2009α), *Managing Aid: Practices of DAC Member Countries*, OECD, Paris, σελ. 48.

⁴ Βλ. Μέργος, Γ. (2001) «Η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ» στους Στεφάνου, Κ., Τσινισιζέλη, Μ., Φατούρο, Αργ., Χριστοδουλίδη, Θ. (επιμ.), *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Ενοποιητική Δυναμική, Δικαιοταξία, Διακυβέρνηση*, Τόμος Α', 1η Εκδ., ΕΠΕΕΣ/ Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 536.

κριμένο τομέα δεν υπονομεύονται ούτε παρεμποδίζονται από κυβερνητικές δράσεις ή δραστηριότητες στο ίδιο ή σε άλλα πεδία πολιτικής.⁵

Ειδικότερα, όσον αφορά στη συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής (Policy Coherence for Development), στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, θα χρησιμοποιηθεί ένας ανεπίσημος ορισμός, ο οποίος κρίνεται ωστόσο ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικός. Έτσι, ως συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής (ΣΑΠ) ορίζεται «η προσπάθεια εξασφάλισης ότι οι στόχοι και τα αποτελέσματα των αναπτυξιακών πολιτικών μιας κυβέρνησης, ή ενός θεσμικού οργάνου, δεν υπονομεύονται από άλλες πολιτικές της κυβέρνησης αυτής, ή του θεσμικού αυτού οργάνου, που έχουν αντίκτυπο στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς και ότι οι πολιτικές αυτές συμβάλλουν κατά το δυνατόν στην επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων».⁶

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε στις τέσσερις διαστάσεις της ΣΑΠ, βασισμένοι στην ανάλυση του Riccio:to:

1. Συνοχή στο εσωτερικό της πολιτικής αναπτυξιακής συνεργασίας ενός δωρητή (internal coherence).
2. Συνοχή μεταξύ της αναπτυξιακής πολιτικής αφενός και των υπόλοιπων πολιτικών αφετέρου ενός μεμονωμένου χορηγού ή συνοχή σε εθνικό επίπεδο (intra-country coherence).
3. Συνοχή μεταξύ της αναπτυξιακής πολιτικής αφενός και των υπόλοιπων πολιτικών αφετέρου πολλών δωρητών ή συνοχή μεταξύ των δωρητών (inter-donor coherence).
4. Συνοχή μεταξύ των πολιτικών της χώρας-χορηγού και της αναπτυσσόμενης χώρας ή συνοχή μεταξύ δωρητή και εταίρου (donor-partner coherence).⁷

Η ανάλυση της παρούσας εργασίας προσιδιάζει κυρίως στη δεύτερη διάσταση, με την έννοια της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής ενός δωρητή με τις υπόλοιπες πολιτικές του.

0.2 Σημαντικές εξελίξεις στον τομέα της ανάπτυξης: Από τη Διάσκεψη της Χιλιετίας στη Διάσκεψη της Ντόχα

Ένας από τους σημαντικότερους σταθμούς της διεθνούς αναπτυξιακής διαδικασίας υπήρξε η Διάσκεψη της Χιλιετίας, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), το Σεπτέμβριο του 2000, και η οποία οδήγησε στην υιοθέτηση της Διακήρυξης της Χιλιετίας⁸. Στο εν λόγω κείμενο, οι αρχηγοί 191 κρατών ανέλαβαν τη δέσμευση να μειώσουν δραστικά την ακραία φτώχεια. Παράλληλα, έθεσαν οκτώ συγκεκριμένους στόχους, με χρονικό ορίζοντα υλοποίησής

⁵ Βλ. Hoebink, P. (2001) *Evaluating Maastricht's Triple C: The 'C' of Coherence*, IOB Working Document, Centre for International Development Issues Nijmegen (CIDIN), The Netherlands, σελ. 2.

⁶ Βλ. OECD Policy Workshop (2004) "Institutional Approaches to Policy Coherence for Development", May, σελ. 5, διαθέσιμο στο <http://www.oecd.org/dataoecd/0/31/31659769.pdf> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

⁷ Βλ. OECD (2005a) *Fostering Development in a Global Economy: A Whole of Government Perspective, The Development Dimension*, OECD, Paris, σελ. 13-14.

⁸ Βλ. United Nations, General Assembly (2000), *United Nations Millennium Declaration*, doc. A/RES/55/2, September.

τους το 2015. Πρόκειται για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (ΑΣΧ)⁹, που αποτελούν έκτοτε σημείο αναφοράς για κάθε νέα πρωτοβουλία στον αναπτυξιακό τομέα. Υιοθετήθηκαν, παράλληλα, ορισμένοι δείκτες παρακολούθησης της προόδου^{10, 11}

Καθοριστική υπήρξε, εξάλλου, η συμβολή της Διεθνούς Διάσκεψης για τη Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης, που πραγματοποιήθηκε στο Μοντερέι (Μεξικό) τον Μάρτιο του 2002, και κατέληξε στη Συναίνεση του Μοντερέι. Στο πλαίσιο του εν λόγω κειμένου, η ΕΑΒ αναγνωρίστηκε ως συμπληρωματική των άλλων πηγών χρηματοδότησης της ανάπτυξης, ενώ η ουσιαστική αύξησή της κρίθηκε απαραίτητη για την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων και σκοπών, και δη εκείνων που περιλαμβάνονται στη Διακήρυξη της Χιλιετίας. Στη βάση αυτής της συλλογιστικής, οι αναπτυγμένες χώρες κλήθηκαν να καταβάλουν συγκεκριμένες προσπάθειες για να επιτύχουν την αύξηση της ΕΑΒ στο 0,7% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ)¹² προς τις αναπτυσσόμενες χώρες¹³ και στο 0,15 έως 0,20% του ΑΕΠ προς τις Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες (ΕΑΧ).¹⁴

Αξίζει δε να αναφερθεί ότι τόσο στο κείμενο της Διακήρυξης της Χιλιετίας, όσο και σε εκείνο της Συναίνεσης του Μοντερέι γίνεται αναφορά στην έννοια της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής. Συνεπώς, οι δύο αυτές Διασκέψεις έδωσαν διεθνώς νέα ώθηση στο στόχο της συνοχής.¹⁵

Η διεθνής κοινότητα ανέλαβε το 2005 επιπλέον δεσμεύσεις στον αναπτυξιακό τομέα. Αρχικά, το Μάρτιο, υιοθετήθηκε η Δήλωση του Παρισιού του ΟΟΣΑ σχετικά με την αποτελεσματικότητα της βοήθειας. Επιπλέον, τον Ιούλιο, κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Ομάδας των 8 (G8) στο Gleneagles (Σκωτία), οι αρχηγοί των κρατών αυτών δεσμεύθηκαν να διπλασιάσουν μαζί με άλλους δωρητές τη βοήθεια προς τις αναπτυσσόμενες χώρες και την Αφρική ειδικότερα, μέχρι το 2010, αυξάνοντάς της κατά 50 και 25 δις δολ. ΗΠΑ, αντίστοιχα¹⁶. Τέλος, κατά τη Διεθνή Διάσκεψη της Χιλιετίας +5, το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, οι συμμετέχοντες επιβεβαίωσαν τη δέσμευση τους για την υλοποίηση των ΑΣΧ μέχρι το 2015. Στο πλαίσιο αυτό, οι αναπτυγμένες χώρες ανέλαβαν την υποχρέωση εκπόνησης εθνικών αναπτυξιακών στρατηγικών μέχρι το 2006. Επαναδιαδήλωσαν δε την προσήλωσή τους στη Συ-

⁹ Οι οκτώ ΑΣΧ είναι: η μείωση της φτώχειας και της πείνας παγκοσμίως, η εξασφάλιση πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε όλους, η προώθηση της ισότητας των φύλων, η μείωση της παιδικής θνησιμότητας, η βελτίωση της περιθαλψίας της μητέρας, η καταπολέμηση των ασθενειών, και ιδιαίτερα της νόσου του AIDS/HIV, η διασφάλιση του βιώσιμου περιβάλλοντος, και η προώθηση μιας παγκόσμιας εταιρικής σχέσης για την ανάπτυξη.

¹⁰ Βλ. United Nations, Millennium Development Goals Indicators, "Official list of MDG indicators", <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Attach/Indicators/OfficialList2008.pdf> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

¹¹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε επίσημη ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας, <http://www.un.org/millenniumgoals/index.shtml> <http://www.un.org/millenniumgoals/index.shtml> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

¹² Αξίζει να σημειωθεί ότι από το 2001 κι μετά, η Παγκόσμια Τράπεζα χρησιμοποιεί την έννοια του Ακαθάριστου Εγχώριου Εισοδήματος (ΑΕΕ) αντί της έννοιας του ΑΕΠ. Βλ. CONCORD (2009a) *Lighten the load: In a time of crisis, European aid has never been more important*, European AidWatch Initiative, CONCORD, Brussels, σελ. 6 και η εκεί παραπεμπόμενη υποσημείωση.

¹³ Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι ο στόχος της αύξησης της ΕΑΒ στο 0,7% του ΑΕΠ, δεν είναι καινούργιος. Τέθηκε για πρώτη φορά το 1970, από τα κράτη μέλη της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Έκτοτε, έχει επιβεβαιωθεί πολλές φορές, όπως στην περίπτωση της Διάσκεψης για τη Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης. Παρόλα αυτά, σχεδόν σαράντα χρόνια μετά, ελάχιστα είναι τα κράτη που έχουν επιτύχει τον στόχο αυτό. Βλ. UN Millennium Project, <http://www.unmillenniumproject.org/press/07.htm> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

¹⁴ Βλ. United Nations, International Conference on Financing for Development (2002), *Report of the International Conference on Financing for Development*, doc. A/CONF.198/11, March.

¹⁵ Βλ. OECD Policy Workshop, ό.π., σελ. 3.

¹⁶ Βλ. G8 Gleneagles Summit (2005), *Summit Document on Africa*, διαθέσιμο στο http://data.unaids.org/Topics/UniversalAccess/PostG8_Gleneagles_Africa_en.pdf (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

ναίνεση του Μοντερέι και δεσμεύθηκαν να καταβάλουν συγκεκριμένες προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας της βοήθειας, σύμφωνα με τη Δήλωση του Παρισιού¹⁷.

Εξάλλου, κατά το 3^ο φόρουμ υψηλού επιπέδου για την αποτελεσματικότητα της βοήθειας στην Άκκρα (Γκάνα), το Σεπτέμβριο 2008, η διεθνής κοινότητα επιβεβαίωσε τις δεσμεύσεις της Δήλωσης του Παρισιού του 2005, και συμφώνησε σε ένα φιλόδοξο σχέδιο δράσης, που προωθεί συγκεκριμένες δράσεις, προκειμένου να επιταχυνθεί η πρόοδος υλοποίησης των δεσμεύσεων αυτών μέχρι το 2010¹⁸. Λίγους μήνες αργότερα, στα τέλη Νοεμβρίου, συνήλθε στη Ντόχα (Κατάρ), η Διεθνής Διάσκεψη του ΟΗΕ για τη Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης, προκειμένου να αξιολογηθεί η πρόοδος υλοποίησης της Συναίνεσης του Μοντερέι. Σύμφωνα με τη Δήλωση της Ντόχα, τα κράτη μέλη επιβεβαίωσαν για ακόμη μία φορά την προσήλωσή τους στη Συναίνεση του Μοντερέι και ζήτησαν τη σύγκληση μιας Διάσκεψης Κορυφής του Οργανισμού για την αξιολόγηση του αντικτύπου της παγκόσμιας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης στην ανάπτυξη¹⁹.

1. Η προαγωγή της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο υπό το πρίσμα των οικείων επιδιώξεων

1.1 Η πολιτική του ΟΟΣΑ στον τομέα της ανάπτυξης

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) ιδρύθηκε το 1961, έχοντας ως αποστολή να συμβάλει στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση, και τη βελτίωση των προτύπων ζωής των κρατών μελών του, με απώτερο στόχο τη συμβολή στην ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας.²⁰ Ο ΟΟΣΑ διαθέτει εμπειρογνωμοσύνη σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, στη βάση της οποίας διεξάγει διατομεακές αναλύσεις, ενώ βρίσκεται σε άμεση επαφή με τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών του.

Η ανάπτυξη αποτελεί κεντρικό τομέα δραστηριότητας του Οργανισμού, με την Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας (Development Assistance Committee-DAC) να λειτουργεί ως βήμα των σημαντικότερων δωρητών αναπτυξιακής βοήθειας²¹ για την ανταλλαγή εμπειριών και τη διεξαγωγή διαλόγου επί θεμάτων κοινού ενδιαφέρο-

¹⁷ Βλ. United Nations, General Assembly (2005), *2005 World Summit Outcome*, doc. A/RES/60/1, October.

¹⁸ Το Πρόγραμμα Δράσης της Άκκρα, όπως είναι γνωστό, και η Δήλωση του Παρισιού του ΟΟΣΑ θα αναλυθούν περαιτέρω στο πλαίσιο της υποενότητας 1.1.

¹⁹ Βλ. United Nations, Follow-up International Conference on Financing for Development to Review the Implementation of the Monterrey Consensus (2008), *Doha Declaration on Financing for Development*, doc. A/CONF.212/L.1/Rev.1, December.

²⁰ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε την οικεία ιστοσελίδα του ΟΟΣΑ, http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36734103_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

²¹ Μέλη της DAC είναι 22 κράτη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Βλ. OECD, Development Co-operation Directorate (DCD-DAC), "DAC Members and Date of Membership", http://www.oecd.org/document/38/0,3343,en_2649_34603_1893350_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

ντος²². Η DAC επικουρείται από τη Διεύθυνση Αναπτυξιακής Συνεργασίας (Development Co-operation Directorate, DCD-DAC), το έργο της οποίας έγκειται στη διαμόρφωση και το συντονισμό πολιτικής σχετικά με τα ζητήματα της ανάπτυξης²³.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο ρόλος του ΟΟΣΑ υπήρξε καταλυτικός στην προαγωγή της έννοιας της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής²⁴. Μέσω μιας σειράς δημοσιεύσεων και άλλων πρωτοβουλιών, ο ΟΟΣΑ εισήγαγε την έννοια αυτή και υπογράμμισε τη σημαντική συμβολή της στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της ανάπτυξης, ενώ προχώρησε στην ανάλυση της «αναπτυξιακής διάστασης» σε μια σειρά τομέων πολιτικής²⁵.

Πιο αναλυτικά, η έννοια της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής αναγνωρίστηκε ήδη από το 1996, στο πλαίσιο της στρατηγικής της DAC με τίτλο «Shaping the 21st Century», σύμφωνα με την οποία οι οικείες πολιτικές των αναπτυγμένων χωρών πρέπει είναι συμβατές με τους αναπτυξιακούς στόχους και δεν πρέπει να τους υποσκάπτουν²⁶. Περαιτέρω, το 2001, η DAC, μέσω των Κατευθυντήριων Γραμμών για τη *Μείωση της Φτώχειας*, προχώρησε στην προσδιορισμό της έννοιας της συνοχής των πολιτικών, ανάγοντάς την σε παράγοντα κλειδί για την αντιμετώπιση της φτώχειας²⁷.

Επιπλέον, σε συνέχεια της δήλωσης των Υπουργών των κρατών μελών του Οργανισμού με τίτλο «OECD Action For a Shared Development Agenda»²⁸, η Γραμματεία του ΟΟΣΑ εκπόνησε ένα Οριζόντιο Πρόγραμμα για τη Συνοχή της Αναπτυξιακής Πολιτικής. Μια βασική πτυχή του Προγράμματος αφορά στην αρμοδιότητα της Διεύθυνσης Αναπτυξιακής Συνεργασίας (DCD) να προβαίνει στην αξιολόγηση διαφόρων θεσμικών οργάνων και μηχανισμών, στο πλαίσιο τόσο των εθνικών κυβερνήσεων, όσο και των διεθνών οργανισμών, αναφορικά με την προαγωγή ή μη της συνοχής.²⁹

²² Θα πρέπει να διευκρινιστεί εδώ ότι ο ΟΟΣΑ, σε αντίθεση με την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, δε χορηγεί δωρεές και δάνεια με ευνοϊκούς όρους, και συνεπώς δε συνιστά χορηγό αναπτυξιακής βοήθειας.

²³ Βλ. OECD, Development Co-operation Directorate (DCD-DAC), http://www.oecd.org/about/0,3347,en_2649_33721_1_1_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

²⁴ Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με μια άποψη, ο ΟΟΣΑ θεωρείται πρωτοπόρος ως προς την ανάπτυξη μιας κανονιστικής δραστηριότητας (normative activity) στον τομέα αυτό. Βλ. Government of Sweden (GoS) (2004), *Sweden's Global Development Policy*, Government Communication 2004/05:4, Ministry for Foreign Affairs, Stockholm, σελ. 9.

²⁵ Βλ. OECD General Secretariat Development Co-Operation Directorate (2008), *Synthesis Report on Policy Coherence for Development*, COM/SG/DCD(2008)1/REV1, October, σελ. 11. Ο ΟΟΣΑ, μέσα από το έργο του, έχει αναδείξει τη σημασία της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής σε όλα τα πεδία που σχετίζονται με την ανάπτυξη. Δεδομένης της τρέχουσας αρνητικής οικονομικής συγκυρίας, η συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής προσλαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη σημασία. Εξάλλου, σύμφωνα με μια άποψη, η χρηματοπιστωτική κρίση αποτελεί άλλη μια περίπτωση έλλειψης συνοχής και συντονισμού μεταξύ των οικονομικών πολιτικών, που οι παγκόσμιοι ηγέτες προσπαθούν να διορθώσουν. Βλ. OECD (2009b), "Why coherence counts for development", OECD Observer, No 270/271, December-January.

²⁶ Βλ. OECD (2005b) *Policy Coherence for Development: Promoting Institutional Good Practice, The Development Dimension*, OECD, Paris, σελ. 38-39.

²⁷ Σύμφωνα με το εν λόγω κείμενο, "policy coherence involves the systematic promotion of mutually reinforcing policy actions across government departments and agencies creating synergies towards achieving the defined objective". Βλ. DAC (2001), *The DAC Guidelines, Poverty Reduction*, OECD, Paris, σελ. 90. Επίσης, ένας δεύτερος ορισμός της DAC προσδιορίζει την έννοια αυτή ως "... different policy communities working together in ways that result in more powerful tools and products for all concerned. It means looking for synergies and complementarities and filling gaps, between different policy areas to meet common and shared objectives". Βλ. OECD (2005b), ό.π.ν., σελ. 27, υποσημείωση 3 και η εκεί παραπεμπόμενη πηγή. Συνεπώς, παρά το γεγονός ότι μέχρι στιγμής δεν υφίσταται ένας διεθνώς αποδεκτός ορισμός της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής, η συμβολή του ΟΟΣΑ στον τομέα αυτό θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική.

²⁸ Βλ. OECD Council at Ministerial Level (2002), *Final Communiqué*, PAC/COM/NEWS(2002)58, May, σελ. 7.

²⁹ Βλ. OECD Policy Workshop 2004, ό.π.ν., σελ. 3.

Το πιο πρόσφατο έγγραφο που επιβεβαιώνει και ενισχύει την προσήλωση του ΟΟΣΑ στη συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής είναι η ομώνυμη Υπουργική Δήλωση, που υιοθετήθηκε τον Ιούνιο του 2008³⁰. Σύμφωνα με τη Δήλωση αυτή, η ΣΑΠ αποτελεί βασικό στοιχείο για την προώθηση της ανάπτυξης και την αντιμετώπιση των αναπτυξιακών προκλήσεων, καθώς προκειμένου να επιταχυνθεί η πρόοδος προς την κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αναπτυξιακή διάσταση σε ζητήματα που εκτείνονται πέρα από τη βοήθεια.

Περαιτέρω, οι Επιθεωρήσεις από Ομότιμους (Peer Review) της DAC αποτελούν ένα σημαντικό μέσο αξιολόγησης της προαγωγής της ΣΑΠ στα μέλη της. Στις περιοδικές αυτές εκθέσεις αξιολογείται ο τρόπος κατά τον οποίο τα μέλη υλοποιούν τις βασικές πολιτικές και αρχές της DAC, και επιθεωρούνται οι επιχειρήσεις του υπό εξέταση κράτους στις χώρες εταίρους, με κριτήρια τη μείωση της φτώχειας, τη βιωσιμότητα και την ισότητα των φύλων. Παρέχονται έτσι συγκρίσιμα και έγκυρα στοιχεία, προσδιορίζονται «καλές πρακτικές» και προωθείται ο συντονισμός των μελών της DAC³¹.

Ειδικότερα, όσον αφορά στη ΣΑΠ, οι Επιθεωρήσεις από Ομότιμους προσεγγίζουν το ζήτημα αυτό με βάση τη θεσμική του διάσταση, δηλαδή περιγράφουν το κατά πόσο μια χώρα έχει θέσει σε εφαρμογή τις θεσμικές εκείνες ρυθμίσεις, οι οποίες θεωρούνται από την DAC και το κλιμάκιο Αξιολόγησης ουσιαστικές για την πρόοδο στο πεδίο της συνοχής³². Σύμφωνα με μια σύνθεση των Επιθεωρήσεων της DAC κατά την περίοδο 2003-2007, η πρόοδος στα μέλη της DAC θεωρείται μικτή, με τα κράτη της Βόρειας Ευρώπης να σημειώνουν τις καλύτερες επιδόσεις, όσον αφορά στη θέσπιση των κατάλληλων μηχανισμών για την προαγωγή της ΣΑΠ³³.

Καταλυτική θεωρείται, ωστόσο, η συμβολή του ΟΟΣΑ και στο πεδίο της αποτελεσματικότητας της βοήθειας³⁴. Σημεία αναφοράς εδώ αποτελούν η Δήλωση του Παρισιού και το Πρόγραμμα Δράσης της Άγκρα, καθώς και η Σύσταση της DAC του 2001 για την αποσύνδεση της βοήθειας προς τις ΕΑΧ. Με τον τρόπο αυτό, ο Οργανισμός έχει συμβάλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση των διεθνών αναπτυξιακών προτύπων. Παράλληλα, όπως θα δούμε στη συνέχεια, φαίνεται να επιβεβαιώνεται η θεωρία σύμφωνα με την οποία, οι διεθνείς οργανισμοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της διεθνούς αναπτυξιακής ατζέντας³⁵.

Η Δήλωση του Παρισιού³⁶ υιοθετήθηκε το 2005 και αποτελεί μια σύμπραξη μεταξύ 100 περίπου χωρών, χορηγών και αποδεκτριών αναπτυξιακής βοήθειας, και περισσότερων από 25 αναπτυξιακών οργανώσεων, με στόχο την προαγωγή των ΑΣΧ. Στη βάση του εν λόγω κειμένου, οι συμμετέχοντες ανέλαβαν πέντε δεσμεύσεις ε-

³⁰ Βλ. OECD Council at Ministerial Level (2008), *OECD Ministerial Declaration on Policy Coherence for Development*, C/MIN(2008)2/FINAL, June.

³¹ Βλ. OECD, Development Issues, "Peer Reviews of DAC Members", http://www.oecd.org/about/0,3347,en_2649_34603_1_1_1_1_37413,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

³² Βλ. COM/SG/DCD(2008)1/REV1, όπ.π., σελ.10.

³³ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. OECD (2008a), *Policy Coherence for Development- Lessons Learned*, OECD Policy Brief, December.

³⁴ Η έννοια της αποτελεσματικότητας της βοήθειας αφορά στη βελτίωση της διαχείρισης, της διανομής και της συμπληρωματικότητας των δραστηριοτήτων αναπτυξιακής συνεργασίας, προκειμένου να εξασφαλιστεί ο μεγαλύτερος δυνατός αντίκτυπος. Βλ. OECD, Development Issues, "Aid Effectiveness", http://www.oecd.org/about/0,3347,en_2649_3236398_1_1_1_1_37413,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

³⁵ Βλ. Carbone, M., (2007) *The European Union and International Development The politics of foreign aid*, Routledge/ UACES Contemporary European Studies Series, United Kingdom, σελ. 41.

³⁶ Βλ. 2nd High Level Forum on Aid Effectiveness (2005), *Paris Declaration on Aid Effectiveness: Ownership, Harmonisation, Alignment, Results and Mutual Accountability*, March.

ταιρικής σχέσης, ενώ καθορίστηκαν 12 δείκτες παρακολούθησης της συντελεσθείσας μέχρι το 2010 προόδου. Σε συνέχεια της Δήλωσης αυτής, το 2008, υιοθετήθηκε το Πρόγραμμα Δράσης της Άκκρα (ΠΔΑ)³⁷. Οι συζητήσεις στηρίχθηκαν στα στοιχεία που προέκυψαν από μια επισκόπηση για την παρακολούθηση της Δήλωσης του Παρισιού, σύμφωνα με την οποία η συντελεσθείσα πρόοδος, εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις, κρίθηκε ιδιαίτερα αργή³⁸. Έτσι, το ΠΔΑ αποτελεί προϊόν μιας συμμαχίας αναπτυξιακών εταιρών, που στοχεύει στην επιτάχυνση της προόδου υλοποίησης της Δήλωσης του Παρισιού.

Η αποσύνδεση της βοήθειας³⁹ αποτελεί επίσης ένα από τα κύρια ζητήματα που έχουν προωθηθεί στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ, κυρίως μέσω της Σύστασης της DAC για την αποσύνδεση της ΕΑΒ στις ΕΑΧ. Η αποσύνδεση που άρχισε να εφαρμόζεται από τον Ιανουάριο 2002, αφορούσε σε όλους τους τομείς, με εξαίρεση εκείνον της τεχνικής συνεργασίας και της επισιτιστικής βοήθειας.⁴⁰ Τα περισσότερα κράτη έχουν εκπληρώσει τους στόχους της Σύστασης, ενώ αρκετά έχουν επεκτείνει την αποσύνδεση πέρα από τις απαιτήσεις του εν λόγω κειμένου. Μάλιστα, μετά την πρόσφατη τροποποίηση της Σύστασης, το 2008, η αποσύνδεση της βοήθειας επεκτάθηκε και στις Υπερχρεωμένες Πτωχές Χώρες, που δεν ανήκουν στην κατηγορία των ΕΑΧ⁴¹.

Εξάλλου, σε διεθνές επίπεδο, το έργο του ΟΟΣΑ συμπληρώνουν μια σειρά από πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί από τη διεθνή κοινότητα δωρητών για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης. Έγινε ήδη αναφορά στη Διάσκεψη του Μοντερέι, κατά την οποία οι αναπτυγμένες χώρες δεσμεύθηκαν να καταβάλουν συγκεκριμένες προσπάθειες για να αυξήσουν την ΕΑΒ τους μέχρι το 2006 και να προσεγγίσουν το στόχο του 0,7% του ΑΕΕ⁴², καθώς και στη Σύνοδο Κορυφής των G8 και τη Διάσκεψη Κορυφής της Χιλιετίας +5, όπου οι χώρες χορηγοί ανέλαβαν την υποχρέωση να αυξήσουν την ΕΑΒ από 80 σε 130 δις δολ. ΗΠΑ μέχρι το 2010 (σε σταθερές τιμές 2004)⁴³.

1.2 Η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους διεθνείς αναπτυξιακούς δρώντες, καθώς χορηγεί περισσότερο από το ήμισυ της παγκόσμιας

³⁷ Βλ. 3rd High Level Forum on Aid Effectiveness (2008), *Accra Agenda for Action*, September.

³⁸ Βλ. OECD (2008b), *2008 Survey on Monitoring the Paris Declaration- Making aid more effective by 2010*, OECD, Paris, σελ. 21-28.

³⁹ Ως «μη συνδεδεμένη βοήθεια» (untied aid) ορίζεται η παροχή επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας (ΕΑΒ) με τη μορφή δωρεάς ή δανείου, η οποία είναι πλήρως και ελεύθερα διαθέσιμη για τη χρηματοδότηση προμηθειών από όλα τα κράτη μέλη του ΟΟΣΑ και όλες τις αποδέκτριες βοήθειας χώρες.

⁴⁰ Βλ. OECD (2001), *Untying Aid to the Least Developed Countries*, OECD Policy Brief, July, σελ. 4-6.

⁴¹ Βλ. DAC (2008), *Recommendation on Untying ODA to the Least Developed Countries and Heavily Indebted Poor Countries*, July, σελ. 4-8.

⁴² Εξάλλου, η ΕΕ δεσμεύθηκε να πετύχει έναν ενδιάμεσο στόχο (0,39% του ΑΕΕ) μέχρι το 2006 και οι ΗΠΑ να αυξήσουν την ΕΑΒ τους κατά 5 δις δολ. ΗΠΑ μεταξύ 2002 και 2006.

⁴³ Σύμφωνα με τα οριστικοποιημένα στοιχεία για το 2008, η συνολική ΕΑΒ των 22 κρατών μελών της DAC ανήλθε στα 121,5 δις δολ. ΗΠΑ. Βλ. OECD, DCD-DAC, "Aid Statistics database - ODA by recipient by region", http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=ODA_RECIPIENT_REGION (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009). Ωστόσο, η παγκόσμια οικονομική ύφεση καθιστά την τήρηση των δεσμεύσεων αυτών αφενός δυσκολότερη για τις χώρες χορηγούς, αφετέρου αναγκαία για τις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου οι συνέπειες της κρίσης έχουν ήδη γίνει ορατές. Δεδομένου ότι ο ρυθμός ανάπτυξης έχει μειωθεί, μια ταυτόχρονα μείωση της βοήθειας θα μπορούσε να ανατρέψει την πρόοδο που έχει συντελεσθεί ως προς την επίτευξη των ΑΣΧ. Βλ. OECD (2009c), *Development Aid at its highest level ever in 2008*, March, διαθέσιμο στο http://www.oecd.org/document/35/0,3343,en_2649_37413_42458595_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

αναπτυξιακής βοήθειας. Ταυτόχρονα, ωστόσο, αποτελεί μοναδική περίπτωση, καθώς στη συνολική αναπτυξιακή βοήθεια της Ένωσης περιλαμβάνεται η κοινοτική βοήθεια που χορηγείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και η διμερής βοήθεια των 27 κρατών μελών της. Το χαρακτηριστικό αυτό βασίζεται στο γεγονός ότι η αναπτυξιακή πολιτική της Κοινότητας είναι συμπληρωματική και δεν αντικαθιστά εκείνες των κρατών μελών. Σε κάθε περίπτωση, η κοινοτική πολιτική στοχεύει στη σταθερή και διαρκή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών, την αρμονική και προοδευτική ένταξή τους στη διεθνή οικονομία, και την καταπολέμηση της ένδειας στις χώρες αυτές. Παράλληλα, συμβάλλει στο γενικό στόχο της ανάπτυξης και της εδραίωσης της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και στο στόχο του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών⁴⁴.

Η ΕΕ αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους δρώντες στο πεδίο της ΣΑΠ, η οποία βρίσκει το νομικό της έρεισμα στο άρθρο 178 της ΣυνθΕΚ⁴⁵. Παρόλα αυτά, μέχρι και τις αρχές της νέας χιλιετίας, η όποια πρόοδος υπήρξε σε σημαντικό βαθμό αποτέλεσμα αφενός της εκστρατείας της κοινωνίας των πολιτών για το σεβασμό της διάταξης του άρθρου 178 από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και αφετέρου της προβολής περιπτώσεων ασυνέχειας μεταξύ της αναπτυξιακής και των άλλων πολιτικών⁴⁶, που προσέλκυσε το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης.⁴⁷ Επίσης, το 2003, θεσπίστηκε, με πρωτοβουλία της Ολλανδίας, ένα «ανεπίσημο δίκτυο ΣΑΠ». Πρόκειται για ένα φόρουμ για τη μεταφορά ιδεών και αναλύσεων σχετικά με τη ΣΑΠ, ανοικτό σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και την Επιτροπή, χωρίς ωστόσο επίσημη αρμοδιότητα λήψης αποφάσεων^{48, 49}.

⁴⁴ Βλέπε άρθρο 177 παρ. 1-2 της ΣυνθΕΚ. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιδίωξη των συγκεκριμένων στόχων προσδίδει στην ΕΕ το χαρακτήρα ενός παγκόσμιου δρώντος που στηρίζεται και προάγει, στο πλαίσιο της αναπτυξιακής του πολιτικής, αξίες (value-based identity). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εισαγωγή ρητρών πολιτικής αιρεσιμότητας (political conditionality) στις συμφωνίες με τρίτα κράτη, που μπορεί να οδηγήσει σε ακύρωση της βοήθειας. Βλ. Bretherton, Ch. and Vogler, J., (2006) *The European Union as a Global Actor*, 2nd edition, Taylor & Francis Routledge, London and New York, σελ. 132-133.

⁴⁵ Σύμφωνα με αυτό, «στις πολιτικές που εφαρμόζει και οι οποίες ενδέχεται να επηρεάσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες, η Κοινότητα λαμβάνει υπόψη τους στόχους του άρθρου 177». Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθούμε και στο άρθρο 3 της ΣυνθΕΕ, σύμφωνα με το οποίο η Ένωση μεριμνά για τη συνοχή του συνόλου της εξωτερικής της δράσης στα πλαίσια των πολιτικών της στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων, της ασφάλειας, της οικονομίας και της ανάπτυξης. Ωστόσο, το άρθρο 3, όπου χρησιμοποιείται ο αγγλικός όρος «consistency» αντί του «coherence» στο 178, αφενός δεν δίνει έμφαση στην αναπτυξιακή συνεργασία και αφετέρου αναφέρεται στη συνεκτικότητα στο πλαίσιο του τομέα των εξωτερικών σχέσεων. Αντίθετα, το άρθρο 178 εστιάζει περισσότερο στην ανάπτυξη και αφορά στη συνοχή με όλους τους άλλους τομείς πολιτικής. Μια άλλη διαφορά είναι ότι το άρθρο 3 αφορά στην Ένωση, ενώ το 178 στην Κοινότητα. Γενικότερα, η σημασία του άρθρου 178 έγκειται στο γεγονός ότι, για πρώτη φορά στο πλαίσιο της Συνθήκης του Μάαστριχτ, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ουσιαστικά αποδέχθηκαν τη σημασία της ΣΑΠ. Η θέση αυτή επισημοποιήθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Συναινεσης για την Ανάπτυξη, που θα αναλυθεί στη συνέχεια. Βλ. European Centre for Development Policy Management (ECDPM), Maastricht Complutense Institute of International Studies (ICEI) and Madrid PARTICIP GmbH (2007) *Evaluation of the EU Institutions & Member States' Mechanisms for Promoting Policy Coherence for Development*, Studies in European Development Co-operation Evaluation - Triple C Evaluations No 7, Aksant Academic Publishers, Amsterdam, σελ. 28.

⁴⁶ Για παραδείγματα, βλέπε Bell, A., (2001) "The Quest for Coherence between the EU Policies: An Unattainable Goal?" στην Cosgrove-Sacks, C., (edit.) *Europe, Diplomacy, and Development: New Issues in EU Relations With Developing Countries*, Palgrave Macmillan, United Kingdom, σελ. 207-211.

⁴⁷ Βλ. ECDPM, ICEI and PARTICIP, ό.π., σελ. 40-41.

⁴⁸ Σύμφωνα με την Αξιολόγηση της DAC, το Δίκτυο αυτό έχει εξελιχθεί σημαντικά και θα μπορούσε να λειτουργήσει πλέον ως μέρος μιας περισσότερο επίσημης και δυναμικής προσπάθειας της ΕΕ. Βλ. DAC (2007), *DAC Peer Review of the European Community*, OECD, Paris, σελ. 34.

⁴⁹ Βλ. Egenhofer, C., Schaik, L., Kaeding, M., Hudson, A. and Nunez Ferrer, J., (eds) (2006) *Policy Coherence for Development in the EU Council- Strategies for the Way Forward*, Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels, σελ. 2-3.

Από την άλλη, το 2005, η ΕΕ ανέλαβε μια νέα ενισχυμένη πρωτοβουλία στο πεδίο της ΣΑΠ. Έτσι, το Συμβούλιο, υιοθετώντας σχετική Ανακοίνωση της Επιτροπής⁵⁰, επιβεβαίωσε στα Συμπεράσματά του ότι η ΕΕ θα λαμβάνει υπόψη της τους στόχους της αναπτυξιακής συνεργασίας σε όλες τις πολιτικές που εφαρμόζει και οι οποίες ενδέχεται να θίγουν τις αναπτυσσόμενες χώρες. Εξάλλου, προκειμένου να επιταχυνθεί η πρόοδος για την επίτευξη των ΑΣΧ, δεσμεύτηκε να αναλάβει δράση στους εξής 12 τομείς: εμπόριο, περιβάλλον, κλιματική αλλαγή, ασφάλεια, γεωργία, αλιεία, κοινωνική διάσταση της παγκοσμιοποίησης, της απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας, μετανάστευση, έρευνα και καινοτομία, κοινωνία της πληροφορίας, μεταφορές και ενέργεια. Επιπλέον, κάλεσε τα κράτη μέλη και την Επιτροπή να ενισχύσουν τις διαδικασίες, τα μέσα και τους μηχανισμούς για τη ΣΑΠ και να εξασφαλίσουν επαρκείς πόρους στις οικείες διοικήσεις, στηριζόμενοι στις βέλτιστες πρακτικές που έχουν αναπτύξει ορισμένα κράτη μέλη.⁵¹

Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια, στη βάση της ευρύτερης αποδοχής της σημασίας της ΣΑΠ, τα κράτη μέλη έχουν θεσπίσει μηχανισμούς για την ενίσχυση της συνοχής των εσωτερικών πολιτικών τους με την ανάπτυξη, όπως είναι οι Διυπουργικές Επιτροπές, ενώ ανάλογες πρωτοβουλίες έχουν αναλάβει και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Έτσι, στο πλαίσιο της Επιτροπής έχουν τεθεί σε εφαρμογή τρεις μηχανισμοί⁵². Επίσης, το Συμβούλιο της ΕΕ, μέσω των Συμπερασμάτων του, διαμορφώνει σημαντικές αποφάσεις για τη ΣΑΠ, ενώ σημαντικός είναι και ο ρόλος της Προεδρίας. Τέλος, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η Επιτροπή Ανάπτυξης (DEVE) προωθεί τη συνοχή κυρίως μέσω Εκθέσεων, παρεμβάσεων και άλλων δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με την Έκθεση του 2007 για την παρακολούθηση της προόδου που έχει επιτευχθεί στο πεδίο της ΣΑΠ⁵³, βελτίωση έχει σημειωθεί στον τομέα της μετανάστευσης⁵⁴, ενώ σε αρκετούς τομείς, όπως το εμπόριο, η γεωργία κι η αλιεία, έχουν περιοριστεί οι περιπτώσεις πολιτικών που παρουσίαζαν έλλειψη συνοχής με την αναπτυξιακή πολιτική⁵⁵. Αναφορικά με τους οργανωτικούς μηχανισμούς, η ΕΕ φαίνεται να βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο⁵⁶, καθώς διαπιστώνεται έλλειψη ικανο-

⁵⁰ COM(2005) 134 τελικό, *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή - Συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής: Επιτάχυνση της προόδου που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας*, [Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα].

⁵¹ Βλ. doc. 9266/05, "EU Contribution to the Review of the MDGs at the UN 2005 High Level Event", Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council, Brussels, 24 May 2005.

⁵² Πρόκειται για τη διαδικασία διυπηρεσιακών διαβουλεύσεων (Inter-Service Consultation-ISC) που στοχεύει στην εξασφάλιση της εμπλοκής όλων των σχετικών Γενικών Διευθύνσεων της Επιτροπής στις νομοθετικές προτάσεις. Επίσης, το 2002, η Επιτροπή εισήγαγε ένα νέο Μέσο Αξιολόγησης Αντικτύπου (Impact Assessment Tool), στο πλαίσιο της καλύτερης νομοθέτησης. Τέλος, η διυπηρεσιακή ομάδα iQSG (inter-service Quality Support Group) θεσπίστηκε με τη μεταρρύθμιση του 2001 και έχει ως εντολή την εξασφάλιση της συνοχής στο πλαίσιο των προγραμμάτων εξωτερικής βοήθειας.

⁵³ COM(2007) 545 τελικό, *Έγγραφο εργασίας της Επιτροπής της 20ής Σεπτεμβρίου 2007 - Έκθεση της ΕΕ σχετικά με τη συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής* [Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα].

⁵⁴ Η πρόοδος στον τομέα αυτό αναγνωρίστηκε και στο πλαίσιο της Επιθεώρησης της DAC για την ΕΚ, το 2007. Βλ. *DAC Peer Review European Community*, ό.π., σελ. 33.

⁵⁵ Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές ΜΚΟ, εξακολουθούν να υπάρχουν πολλές περιπτώσεις τέτοιων πολιτικών. Η πτυχή αυτή εξετάζεται ιδιαίτερα στο πλαίσιο του EU Coherence Programme, που εκπονήθηκε από τη Συνομοσπονδία των ευρωπαϊκών ΜΚΟ, CONCORD και το ίδρυμα Evert Vermeer. Βλ. EU Coherence Programme, "Policy Coherence for Development", <http://www.eucoherence.org/renderer.do/clearState/true/menuId/412801/returnPage/227304/> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009) και CONCORD (2009b), *Rapport Annuel 2008*, CONCORD, Bruxelles, σελ. 7-9.

⁵⁶ Τα συμπεράσματα αυτά φαίνεται να επιβεβαιώνονται και από την πρόσφατη αξιολόγηση των μηχανισμών των κρατών μελών και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ για την προώθηση της ΣΑΠ. Βλ. ECDPM, ICEI and PARTICIP, ό.π., σελ. 12.

τήτων και χαμηλή ευαισθητοποίηση μεταξύ των υπηρεσιών που δεν δραστηριοποιούνται στον τομέα της ανάπτυξης. Αξίζει να σημειωθεί δε ότι παρατηρήθηκε μεγαλύτερη πρόοδος στο επίπεδο της ΕΕ, παρά σε εκείνο των κρατών μελών.

Γενικότερα, ο συμπληρωματικός χαρακτήρας της αναπτυξιακής πολιτικής της Κοινότητας με εκείνες των κρατών μελών καθιστά περισσότερο σύνθετη την εικόνα που παρουσιάζεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σαν αποτέλεσμα, η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ είναι η συνισταμένη όχι αμιγώς ευρωπαϊκών, αλλά και εθνικών επιδιώξεων, οι οποίες φαίνεται μάλιστα να την επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό. Η τάση αυτή αποκρυσταλλώνεται κυρίως στο χρηματοδοτικό πλαίσιο της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ.

Πιο αναλυτικά, η κοινοτική βοήθεια, που συνιστά το ένα από τα δύο σκέλη της συνολικής αναπτυξιακής βοήθειας της Ένωσης, περιλαμβάνει τους πόρους που προέρχονται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, καθώς και το κονδύλιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (ΕΤΑ). Στην πρώτη περίπτωση, τα κράτη μέλη παρουσιάζονται συχνά απρόθυμα να αυξήσουν τους πόρους του προϋπολογισμού⁵⁷. Η επιρροή τους ωστόσο, αντισταθμίζεται από τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά την έγκριση του προϋπολογισμού. Από την άλλη, η περίπτωση του ΕΤΑ είναι αρκετά διαφορετική, καθώς οι πόροι του ταμείου αυτού προέρχονται απευθείας από τους προϋπολογισμούς των κρατών μελών, βάσει μιας κλίμακας συνεισφοράς, ενώ και οι αποφάσεις λαμβάνονται σε διακυβερνητική βάση, εκφεύγοντας έτσι από τον έλεγχο του Κοινοβουλίου⁵⁸.

Περαιτέρω, ιδιαίτερα αποκαλυπτική για την επιρροή των εθνικών επιδιώξεων έναντι των ευρωπαϊκών θεωρείται η σύγκριση της κοινοτικής με τη διμερή βοήθεια των κρατών μελών. Έτσι, από την ίδρυση της ΕΚ μέχρι και σήμερα, η διμερής βοήθεια των κρατών μελών παραμένει πολλαπλάσια της κοινοτικής. Αξίζει να σημειωθεί δε, ότι οι όποιες προσπάθειες για μεταβίβαση των αρμοδιοτήτων και των διαθέσιμων πόρων από το εθνικό στο υπερεθνικό επίπεδο (europeanization of aid), συνάντησαν την αντίσταση των κρατών μελών, που έβλεπαν τη διμερή βοήθεια ως μέσο προώθησης των οικείων συμφερόντων⁵⁹.

Από την άλλη, τα τελευταία χρόνια, έχουν αναληφθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο σημαντικές πρωτοβουλίες⁶⁰. Αρχικά, καταλυτικός υπήρξε ο ρόλος της συναίνεσης που επιτεύχθηκε κατά το εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης, το 2002, ενόψει της Διάσκεψης του Μοντερέι, στη βάση της οποίας τα κράτη μέλη ανέλαβαν δεσμεύσεις για αύξηση της αναπτυξιακής τους βοήθειας, θέτοντας το συλλογικό στόχο του 0,39% του συνδυασμένου ΑΕΕ τους μέχρι το 2006⁶¹. Επιπλέον, εξέ-

⁵⁷ Βλ. Smith, K. (2004) "The ACP in the European Union's network of regional relationships: still unique or just one in the crowd?" στις Arts, K. and Dickson, A. (eds) *EU development cooperation: From model to symbol*, Manchester University Press, σελ. 67.

⁵⁸ Βλ. Carbone, M., ό.π., σελ. 50. Το ΕΤΑ θα αποτελέσει αντικείμενο περαιτέρω ανάλυσης στην υποενότητα 2.2.

⁵⁹ Βλ. Grilli, E. (1993) *The European Community and the Developing Countries*, Cambridge University Press, Cambridge, σελ. 77-79.

⁶⁰ Βλ. Carbone, M., ό.π., σελ. 51.

⁶¹ Στην περίπτωση αυτή, οι εσωτερικές διεργασίες υπήρξαν έντονες και συνάντησαν αρκετά προσκόμματα. Για μια λεπτομερή ανάλυση των συζητήσεων στο πλαίσιο του Συμβουλίου των Υπουργών και του καταλυτικού ρόλου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και δη της Γενικής Διεύθυνσης Ανάπτυξης, βλ. Carbone, M., ό.π., σελ. 66-75. Αξίζει να σημειωθεί ότι, το 2005, ενόψει της Διάσκεψης της Χιλιετίας +5, η ΕΕ προχώρησε σε νέες δεσμεύσεις. Πιο συγκεκριμένα, έθεσε το συλλογικό στόχο του 0,56% του ΑΕΕ για το 2010, ενώ τα παλιά κράτη μέλη δεσμεύθηκαν να προσεγγίσουν ατομικά το στόχο του 0,7% μέχρι το 2015 (0,33% όσον αφορά στα νέα κράτη μέλη), με ενδιάμεσο στόχο το 0,51% του ΑΕΕ μέχρι το 2010 (0,17% όσον αφορά στα νέα κράτη μέλη). Το 2006, ο αρχικός στόχος όχι μόνο επιτεύχθηκε, αλλά ξεπεράστηκε, καθώς ο μέσος όρος της ΕΑΒ των κρατών μελών της ΕΕ ως ποσοστό του ΑΕΕ έφτασε το 0,4%.

χουσα θεωρείται η σημασία της Ευρωπαϊκής Συναινεσης για την Ανάπτυξη⁶², που αποτελεί μια πολιτική δήλωση των τριών θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Η αξία του κειμένου αυτού έγκειται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά στην ιστορία της ΕΕ, τα κράτη μέλη κατέληξαν σε κοινούς στόχους, αξίες και αρχές αναφορικά με την εξάλειψη της φτώχειας, τους οποίους συμφώνησαν να εφαρμόσουν όχι μόνο στην περίπτωση της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΚ, αλλά και στις οικείες πολιτικές τους⁶³. Τέλος, ο Κώδικας Δεοντολογίας της ΕΕ για τον καταμερισμό της εργασίας στην αναπτυξιακή πολιτική, που υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της ΕΕ⁶⁴, συνέβαλε σημαντικά στη βελτίωση του συντονισμού και την ενίσχυση της συμπληρωματικότητας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών μελών ως χορηγών βοήθειας.

Εξάλλου, όσον αφορά στην αποσύνδεση της βοήθειας, η ΕΕ προχώρησε πέρα από τις προβλέψεις της Σύστασης της DAC του 2001. Βάσει δύο Κανονισμών του 2005, η κοινοτική βοήθεια έχει αποσυνδεθεί πλήρως προς όλες τις ΕΑΧ, ενώ αρκετά είναι τα κράτη μέλη της ΕΕ που έχουν αποσυνδέσει πλήρως ή σχεδόν πλήρως τη διμερή τους βοήθεια⁶⁵.

1.3 Η ελληνική αναπτυξιακή πολιτική

Η Ελλάδα υπήρξε παραδοσιακά αποδέκτρια χώρα αναπτυξιακής βοήθειας. Τις τελευταίες δεκαετίες, ωστόσο έχει μετατραπεί σε χώρα χορηγό αναπτυξιακής και ανθρωπιστικής βοήθειας⁶⁶. Βέβαια, η ελληνική ΕΑΒ κυμαίνεται σε αρκετά χαμηλά επίπεδα, φθάνοντας το 2008, το 0,2% του ΑΕΕ, τη στιγμή που η αρχική δέσμευση για το 2010 έθετε το στόχο του 0,51%⁶⁷.

Η στρατηγική αναπτυξιακής συνεργασίας καταρτίζεται στο πλαίσιο πενταετών εγγράφων και επιδιώκει την εναρμόνιση με τους ΑΣΧ, όπως αυτοί προσδιορίστηκαν από τον ΟΗΕ, τις αρχές της DAC, τις προτεραιότητες που θέτει η ΕΕ και εκείνες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα έχει υιοθετήσει μια νέα εναλλακτική μορφή διπλωματίας, τη λεγόμενη αναπτυξιακή διπλωματία⁶⁸. Σε συνέχεια των δύο πρώτων προγραμμάτων, προετοιμάζεται το 3^ο μεσοπρόθεσμο

Ωστόσο, αναφορικά με τις περαιτέρω δεσμεύσεις, εκφράζονται επιφυλάξεις, ιδίως από τις ευρωπαϊκές ΜΚΟ, σχετικά με το εάν τα παλιά κράτη μέλη (ΕΕ-15) θα επιτύχουν τον στόχο του 0,56% πριν από το 2012, ενώ θεωρείται δύσκολο τα νέα κράτη μέλη (ΕΕ-12) να επιτύχουν εγκαίρως εκείνον του 0,17%. Βλ. CONCORD (2009a), ό.π., σελ. 7.

⁶² Κοινή δήλωση του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών συνεργομένων στα πλαίσια του Συμβουλίου, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Η ευρωπαϊκή συναινεση», ΕΕ C 46 της 24/02/2006, σ. 1-19.

⁶³ Βλ. Carbone, M., ό.π., σελ. 55-56.

⁶⁴ Βλ. έγγρ. 9471/1/07 REV 1 (Press 103), 2800^η σύνοδος Συμβουλίου Εξωτερικές Σχέσεις, Βρυξέλλες, 14-15 Μαΐου 2007.

⁶⁵ Βλ. OECD (2009d), *Aid Effectiveness: A progress report on implementing the Paris Declaration*, OECD, Paris, σελ. 63.

⁶⁶ Καθοριστικοί παράγοντες ήταν η ένταξη της χώρας αρχικά στην ΕΟΚ και αργότερα στη DAC, η συμμετοχή της σε διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΟΣΑ και τα ΗΕ, καθώς και οι γεωπολιτικές αλλαγές στο βαλκανικό χώρο, μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ. Βλ. Gropas, R. (2008) *Ten years of Greek development cooperation and peacebuilding: Challenges and recommendations*, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP) and Initiative for Peacebuilding, Athens, σελ. 10-11.

⁶⁷ Το χαμηλό αυτό ποσοστό, σε συνδυασμό με το υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση στη μετάθεση του στόχου του 0,51% για το 2012, με νέο στόχο για το 2010 το 0,35% του ΑΕΕ. Βλ. CONCORD (2009a), ό.π., σελ. 28.

⁶⁸ Η μορφή αυτή επιδιώκει την ανάληψη κοινής δράσης τόσο από τα αναπτυγμένα κράτη, όσο και την κοινωνία των πολιτών, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση προβλημάτων παγκόσμιας εμβέλειας. Βλ. Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Γενική Διεύθυνση Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας, «Η ελληνική αναπτυξιακή πολιτική - η νέα στρατηγική», <http://www.hellenicaid.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=7> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Πενταετές Πρόγραμμα Αναπτυξιακής Συνεργασίας για την περίοδο 2008-2012. Παράλληλα, η ελληνική στρατηγική είναι επικεντρωμένη γεωγραφικά και θεματικά σε ορισμένες χώρες και τομείς προτεραιότητας, ενώ επιδιώκεται πλέον και η βελτίωση της αποτελεσματικότητάς της, σύμφωνα με τις αρχές της Δήλωσης του Παρισιού.⁶⁹

Αρμόδιο όργανο για το σχεδιασμό της εθνικής πολιτικής και στρατηγικής αναπτυξιακής συνεργασίας και βοήθειας είναι η Διυπουργική Επιτροπή Οργάνωσης και Συντονισμού των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων (ΕΟΣΔΟΣ), που αποτελεί ένα υψηλού επιπέδου σώμα λήψης δεσμευτικών αποφάσεων⁷⁰. Περαιτέρω, η Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ) του Υπουργείου Εξωτερικών, ή Hellenic Aid, είναι εκείνη που συντονίζει, σχεδιάζει, χρηματοδοτεί και παρακολουθεί τα προγράμματα ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας, που υλοποιούν κυρίως οι ΜΚΟ⁷¹.

Η Ελλάδα, ως μέλος τόσο της ΕΕ, όσο και της DAC, επιδιώκει να προάγει τη συνοχή των πολιτικών της με τους αναπτυξιακούς στόχους, επικεντρώνοντας τις προσπάθειές της, κατά κύριο λόγο, σε τομείς όπως η μετανάστευση και η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, και το περιβάλλον και η κλιματική αλλαγή. Στους τομείς αυτούς, προωθεί τον στόχο της συνοχής μέσω της σύστασης διυπουργικών οργάνων και της βελτίωσης του συντονισμού των διαφόρων φορέων, ενώ βασικός είναι ο ρόλος που επιφυλάσσεται στην ΕΟΣΔΟΣ.

Στο πεδίο της μετανάστευσης, η Ελλάδα προάγει την κοινωνική ένταξη των μεταναστών, προωθεί προγράμματα ενσωμάτωσης των γυναικών μεταναστών και επιδιώκει τη στενή συνεργασία με τις χώρες προέλευσης. Στο πλαίσιο αυτό, το 2005, συστάθηκε Διυπουργική Επιτροπή για την παρακολούθηση της μεταναστευτικής πολιτικής, που είναι αρμόδια για την υλοποίηση του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών⁷². Εξάλλου, η Ελλάδα, προκειμένου να περιορίσει την παράνομη εμπορία και διακίνηση ανθρώπων, έχει υιοθετήσει Εθνικό Σχέδιο Δράσης προχωρώντας και στη θέσπιση μιας Διυπουργικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής. Οι δράσεις υλοποιούνται από την ΥΔΑΣ, σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία, ελληνικές και διεθνείς ΜΚΟ και διεθνείς οργανισμούς, όπως ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ).⁷³

Περαιτέρω, το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος έχει ενσωματωθεί σε όσο το δυνατόν περισσότερες πολιτικές, λόγω της παγκόσμιας σημασίας του. Σε συνέχεια της Διάσκεψης του Γιοχάνεσμπουργκ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, η Ελλάδα έχει ιδρύσει Διυπουργική Επιτροπή, η οποία συνέταξε την Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.⁷⁴ Μάλιστα, όσον αφορά στην κλιματική αλλαγή, η Ελλάδα επε-

⁶⁹ Βλ. Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ) (2009) *Ετήσια Έκθεση της Ελληνικής Διμερούς και Πολυμερούς Κρατικής Αναπτυξιακής Συνεργασίας και Βοήθειας, Έτος 2007*, Ελληνική Δημοκρατία, Αθήνα, σελ. 23-26.

⁷⁰ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, ΥΔΑΣ (2005) *Ετήσια Έκθεση της Ελληνικής Διμερούς και Πολυμερούς Κρατικής Αναπτυξιακής Συνεργασίας και Βοήθειας, Έτη 2004-2005*, Ελληνική Δημοκρατία, Αθήνα, σελ. 126.

⁷¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. επίσημη ιστοσελίδα της ΥΔΑΣ, <http://www.hellenicaid.gr> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

⁷² Βλ. DAC (2006), *DAC Peer Review of Greece*, OECD, Paris, σελ. 38.

⁷³ Βλ. *Ετήσια Έκθεση 2007*, ό.π., σελ. 138-140.

⁷⁴ Βλ. Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, «Ελληνική Πολιτική στα Θέματα Διεθνούς Προστασίας του Περιβάλλοντος», <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Multilateral+Diplomacy/International+Issues/Environment/Policy/> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

ξεργάζεται ένα στρατηγικό σχέδιο, που περιλαμβάνει τη χρηματοδότηση προγραμμάτων προσαρμογής (adaptation) στην κλιματική αλλαγή στις ΕΑΧ και σε περιοχές, όπως η Αφρική και τα μικρά νησιωτικά κράτη⁷⁵.

Εντούτοις, η πρόοδος στο πεδίο της ΣΑΠ σε εθνικό επίπεδο κρίνεται αρκετά περιορισμένη, σε σχέση μάλιστα με το ευρωπαϊκό και το διεθνές επίπεδο, καθώς η ελληνική πολιτική είναι προσανατολισμένη σε έναν μικρό αριθμό τομέων πολιτικής. Μάλιστα, σύμφωνα με την Επιθεώρηση της DAC, βασικό ανασταλτικό παράγοντα συνιστά η απουσία μιας συνολικής κυβερνητικής προσέγγισης. Απαιτείται, συνεπώς, ένας πιο συστηματικός τρόπος αντιμετώπισης των σχετικών ζητημάτων, καθώς και μια σταθερή βάση για την ανάπτυξη ενός επίσημου πλαισίου διυπουργικής συνεργασίας, μέσω της επέκτασης των αρμοδιοτήτων της ΕΟΣΔΟΣ.⁷⁶ Στο πεδίο αυτό, η χώρα μας θα μπορούσε να αντλήσει σημαντικά διδάγματα από το παράδειγμα της Σουηδίας, η οποία το 2003 ενέκρινε την Πολιτική για την Παγκόσμια Ανάπτυξη⁷⁷, ανάγοντας έτσι τη συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής σε στόχο που τέμνει το σύνολο της κυβερνητικής πολιτικής⁷⁸.

Εξάλλου, η εκάστοτε αναπτυξιακή πολιτική, βασικό εργαλείο της οποίας είναι η βοήθεια, εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τα κίνητρα των δωρητών. Η παροχή βοήθειας μπορεί να εξυπηρετεί είτε τις ανάγκες της χώρας εταίρου και έτσι τα κίνητρα να είναι αναπτυξιακά, είτε τα συμφέροντα, συνήθως πολιτικά, οικονομικά, αλλά και ιστορικά, της χώρας χορηγού⁷⁹. Μεταξύ των δύο αυτών πρακτικών συνήθως υπερτερεί η δεύτερη. Μάλιστα, ένα από τα βασικά επιχειρήματα της θεωρίας για τα κίνητρα της βοήθειας είναι ότι «το ποσό της βοήθειας που λαμβάνει μια χώρα χαμηλού εισοδήματος είναι ευθέως ανάλογο με τα συμφέροντα της χώρας χορηγού στη χώρα αυτή»⁸⁰. Στη βάση αυτή, οι εθνικές επιδιώξεις έχουν συχνά χαρακτηριστεί ως «ιδιοτελείς» (self-interest)⁸¹.

Η Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα, καθώς, σύμφωνα με την πρόσφατη Έκθεση της CONCORD, η διμερής αναπτυξιακή βοήθεια φαίνεται να κατανέμεται με βάση κυρίως πολιτικά και όχι ανθρωπιστικά κριτήρια⁸². Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών. Έτσι, το 2007, το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής βοήθειας κατευθύνθηκε στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, ενώ περιορισμένα ήταν τα ποσά που διοχετεύθηκαν στις ΕΑΧ της Αφρικής⁸³.

⁷⁵ Βλ. *Ετήσια Έκθεση 2007*, ό.π., σελ. 128-129.

⁷⁶ Βλ. *DAC Peer Review of Greece*, ό.π., σελ. 40-41.

⁷⁷ Βλ. GoS (2003), *Shared Responsibility: Sweden's Policy for Global Development*, Government Bill 2002/03:122, Ministry for Foreign Affairs, Stockholm.

⁷⁸ Η Σουηδία θεωρείται μάλιστα ένας από τους πιο αφοσιωμένους στην προαγωγή της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής δωρητές. Βλ. DAC (2009), *DAC Peer Review of Sweden*, OECD, Paris, σελ. 33. Παράλληλα, αποτελεί παραδοσιακά και έναν από τους πιο γενναιόδωρους δωρητές αναπτυξιακής βοήθειας, έχοντας υπερβεί το στόχο του 0,7% του ΑΕΕ του ΟΗΕ.

⁷⁹ Στην πρώτη κατηγορία εμπίπτει η περίπτωση των κρατών της Βόρειας Ευρώπης, όπως η Σουηδία, ενώ στη δεύτερη εκείνη των ΗΠΑ, της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γερμανίας, αλλά και της Ελλάδας. Βλ. Grilli, E., ό.π., σελ. 72-73 και Carbone, M., ό.π., σελ. 43-47.

⁸⁰ Βλ. Olsen, G. (2004) «Challenges to Traditional Policy Options, Opportunities for New Choices: The Africa Policy of the EU», *The Round Table*, Vol. 93, No 375, σελ. 427 και οι εκεί παραπεμπόμενοι συγγραφείς.

⁸¹ Βλ. Carbone, M., ό.π., σελ. 40-41. Εξάλλου, πολλές είναι οι χώρες χορηγοί που προτιμούν να διοχετεύουν το μεγαλύτερο μέρος της αναπτυξιακής τους βοήθειας διμερώς, καθώς εκλαμβάνουν τη διμερή βοήθεια ως ένα μέσο προώθησης των πολιτικών και εμπορικών τους αναγκών. Αναφερθήκαμε ήδη στην περίπτωση των κρατών μελών της ΕΕ. Βλ. Grilli, E., ό.π., σελ. 79.

⁸² Βλ. CONCORD (2009a), ό.π., σελ. 28.

⁸³ Βλ. *Ετήσια Έκθεση 2007*, ό.π., σελ. 60.

2. Η περίπτωση της υποσαχάριας Αφρικής

2.1 Η εταιρική σχέση του ΟΟΣΑ με την Αφρική

Από την ίδρυσή του, ο ΟΟΣΑ έχει συμβάλει σημαντικά στη διαμόρφωση υγιούς οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής τόσο στα κράτη μέλη του, όσο και στα κράτη που δε συμμετέχουν σε αυτόν. Περαιτέρω, σύγχρονα φαινόμενα όπως η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας καθιστούν τη διεθνή αποστολή του πιο επίκαιρη από ποτέ, καθώς η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης σε όλα τα μέρη του κόσμου αποτελεί κοινή ευθύνη και κοινό συμφέρον για όλους. Στο πλαίσιο αυτό, ο ΟΟΣΑ έχει διευρύνει τις σχέσεις του με δεκάδες κράτη μη μέλη. Η νέα παγκόσμια στρατηγική του Οργανισμού έχει στόχο να ενισχύσει την ικανότητά του να ανταποκριθεί στις ανάγκες της διεθνούς κοινότητας, ενώ βασίζεται στα αμοιβαία οφέλη, την εταιρική σχέση και τη μεταφορά των μεθόδων εργασίας και της εμπειρογνομosύνης του.⁸⁴

Στο πλαίσιο αυτό, οι σχέσεις του ΟΟΣΑ με την Αφρική έχουν σταδιακά ενισχυθεί. Σημαντικός σταθμός υπήρξε τόσο η ίδρυση της Νέας Εταιρικής Σχέσης για την Ανάπτυξη της Αφρικής (New Partnership for Africa's Development - NEPAD), όσο και ο διάλογος μεταξύ των Υπουργών των κρατών μελών του ΟΟΣΑ και των ομόλογών τους στην Επιτροπή Ελέγχου της NEPAD, το 2002, που αποτέλεσε την αφετηρία της διμερούς συνεργασίας τους⁸⁵. Η εταιρική σχέση του ΟΟΣΑ με την Αφρική καλύπτει το σύνολο των τομέων στους οποίους δραστηριοποιείται ο Οργανισμός: από τη φορολογία μέχρι τις επενδύσεις και τις χρηματοπιστωτικές αγορές, από τη διακυβέρνηση μέχρι την εκπαίδευση, το περιβάλλον, το εμπόριο και τη γεωργία. Η αποστολή του ΟΟΣΑ συνίσταται στη μεταφορά στα κράτη της αφρικανικής ηπείρου της εμπειρογνομosύνης και των μεθόδων εργασίας του, όπως ο διάλογος πολιτικής και η διαδικασία εκμάθησης από ομότιμους (peer learning), καθώς και στη διάδοση των βέλτιστων πρακτικών⁸⁶.

Ενισχυμένη δε είναι η συνεργασία που έχει αναπτύξει ο ΟΟΣΑ με τη Νότιο Αφρική, η οποία αποτελεί κυρίαρχη οικονομική δύναμη στην περιοχή και θα μπορούσε να αναδειχθεί σε οικονομικό και πολιτικό πρότυπο για τις άλλες χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής⁸⁷. Η συνεργασία αυτή ξεκίνησε το 1996, όταν ο Οργανισμός απήυθυνε πρόσκληση στη Νότιο Αφρική, προκειμένου να συμμετάσχει σε ένα οικονομικό φόρουμ. Ο σημαντικότερος, ωστόσο, σταθμός υπήρξε η απόφαση του Συμβουλίου του ΟΟΣΑ, το Μάιο του 2007, να ενισχύσει τη συνεργασία του Οργανισμού με

⁸⁴ Βλ. OECD, (2009e), *OECD: Active in Africa*, OECD, Paris, σελ. 3-4.

⁸⁵ Βλ. OECD, Centre for Co-operation with Non-Members, "OECD Relations with Non-Members-Africa", http://www.oecd.org/document/7/0,3343,en_36335986_36339074_36491911_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

⁸⁶ Πράγματι, ο ΟΟΣΑ σε αντίθεση με άλλους παγκόσμιους οργανισμούς δε χορηγεί δάνεια. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί βασίζονται στο διάλογο, τη συνεργασία μεταξύ των φορέων λήψης αποφάσεων και την τεκμηριωμένη ανάλυση. Παράλληλα, στοχεύουν στη δημιουργία συναίνεσης όσον αφορά στις κατευθύνσεις της πολιτικής μεταρρύθμισης. Με τον τρόπο αυτό, οι μέθοδοι αυτές, που έχουν υιοθετηθεί από τα κράτη μέλη του, λειτουργούν συμπληρωματικά προς τη βοήθεια που παρέχουν οι άλλοι διεθνείς οργανισμοί προς τις χώρες της Αφρικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μεταφοράς των μεθόδων εργασίας του ΟΟΣΑ αποτελεί ο Αφρικανικός Μηχανισμός Επιθεωρήσεων από Ομότιμους (African Peer Review Mechanism-APRM), που αποτελεί βασική προτεραιότητα της Αφρικανικής Ένωσης/NEPAD και λειτουργεί κατά τα πρότυπα των Επιθεωρήσεων από Ομότιμους της DAC. Βλ. OECD (2008c), *OECD and Africa*, Centre for Co-operation with Non-Members, OECD, Paris, σελ. 5.

⁸⁷ Βλ. OECD, (2009e), όπ.π., σελ. 20-21.

τη χώρα αυτή, καθώς και με τέσσερις ακόμα χώρες, μέσω προγραμμάτων Ενίσχυ-
μένης Δέσμευσης με την προοπτική προσχώρησής τους στον ΟΟΣΑ⁸⁸. Εξάλλου,
υπό την αιγίδα του Οργανισμού διεξήχθη η πρώτη οικονομική αξιολόγηση της Νο-
τίου Αφρικής (Economic Assessment of South Africa 2008), που δημοσιεύθηκε τον
Ιούλιο του 2008.

Η δραστηριότητα του ΟΟΣΑ στην Αφρική αφορά σε σημαντικό βαθμό στον τομέα
της αναπτυξιακής συνεργασίας. Στο πεδίο αυτό, όπου βασικό ρόλο διαδραματίζει
και πάλι η DAC, ο Οργανισμός παρακολουθεί και καταγράφει τις ροές βοήθειας
προς την Αφρική, προκειμένου να παράσχει συγκρίσιμα και έγκυρα στατιστικά δε-
δομένα. Περαιτέρω, προωθεί τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της βοήθειας.
Στο πλαίσιο αυτό, δεν είναι λίγες οι αφρικανικές χώρες που έχουν υπογράψει τη
Δήλωση του Παρισιού και εκείνες που ανέλαβαν δεσμεύσεις στη βάση του Προ-
γράμματος Δράσης της Άκκρα. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με την αξιολόγηση της υ-
λοποίησης της Δήλωσης του Παρισιού, η εικόνα της Αφρικής εμφανίστηκε σε ορι-
σμένες περιπτώσεις δυσμενέστερη από τη γενική εικόνα⁸⁹. Εξάλλου, στο πλαίσιο
των Επιθεωρήσεων από Ομότιμους, που αποτελούν βασικό εργαλείο του ΟΟΣΑ,
πραγματοποιούνται επισκέψεις στις χώρες εταίρους, πολλές εκ των οποίων βρί-
σκονται στην Αφρική, προκειμένου να αξιολογηθεί η επίδοση των μελών της
DAC.⁹⁰

Όπως προαναφέρθηκε, ωστόσο, η εταιρική σχέση του Οργανισμού με την Αφρική
καλύπτει, πέρα από τον αναπτυξιακό, ένα σημαντικό αριθμό τομέων, όπως το ε-
μπόριο, τη γεωργία, την οικονομία, το περιβάλλον, τη διακυβέρνηση και τη μετα-
νάστευση. Μάλιστα, αναγνωρίζεται η άμεση σύνδεση ορισμένων εξ αυτών, όπως
είναι το εμπόριο, η κλιματική αλλαγή και η μετανάστευση, με την ανάπτυξη. Επι-
βεβαιώνεται με τον τρόπο αυτό, η προσήλωση του Οργανισμού στην έννοια της
συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής, καθώς θεωρείται ότι η βελτίωση των τομέων
που προαναφέρθηκαν, μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στις προσπάθειες μείωσης
της φτώχειας και αντιμετώπισης της υπανάπτυξης, και ως εκ τούτου, στην επίτευ-
ξη των ΑΣΧ.

Ειδικότερα όσον αφορά στο εμπόριο, ο ΟΟΣΑ, μέσω των αναλύσεών του, επεξερ-
γάζεται μια σειρά μέτρων για τη βελτίωση του σχεδιασμού και της υλοποίησης των
προγραμμάτων σχετικά με τη Βοήθεια για την ενίσχυση του Εμπορίου (Aid for
Trade), δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις ΕΑΧ, πολλές εκ των οποίων είναι αφρικανι-
κές. Μάλιστα, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα της Βοήθειας αυ-
τής, ο Οργανισμός σε συνεργασία με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ),
έχει θεσπίσει ένα σύστημα παρακολούθησης της σχετικής προόδου.⁹¹

Εξάλλου, στον τομέα της μετανάστευσης, ο ΟΟΣΑ διεξάγει αναλύσεις σχετικά τη
διεθνή κινητικότητα των εργαζομένων στον τομέα της υγείας και μελέτες αναφορι-
κά με το ζήτημα της επιστροφής των μεταναστών, ενώ συνέβαλε σημαντικά στη

---

⁸⁸ Βλ. OECD (2008c), όπ.π., σελ. 6.

⁸⁹ Πιο αναλυτικά, δείκτες όπως η αποσύνδεση της βοήθειας και της τεχνικής συνεργασίας παρουσίασαν σημαντική βελτίωση τόσο παγκοσμίως όσο και στην περίπτωση της Αφρικής, ενώ αντίθετα άλλοι, όπως η χρήση των εθνικών συστημάτων και ο συντονισμός των δωρητών παρουσίασαν υποχώρηση στην περίπτωση της Αφρικής. Βλ. OECD - UNECA (2008), *Development Finance in Africa: From Monterrey to Doha*, OECD-UNECA, σελ. 40-42.

⁹⁰ Βλ. OECD (2009e), όπ.π., σελ. 22-23.

⁹¹ Όπ.π., σελ. 23. Για μια πιο αναλυτική και ολοκληρωμένη περιγραφή του έργου του ΟΟΣΑ στον τομέα του εμπορίου σε σχέση με την Αφρική, βλ. OECD (2008c), όπ.π., σελ. 11-12.

διαμόρφωση μιας κοινής προσέγγισης για τη μετανάστευση, στο πλαίσιο της Οικονομικής Κοινότητας Δυτικών Αφρικανικών Κρατών (Economic Community of West African States-ECOWAS). Επιπλέον, το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής αποτελεί μια παγκόσμια πρόκληση, οι συνέπειες της οποίας μάλιστα πλήττουν σε σημαντικό βαθμό την αφρικανική ήπειρο. Στη βάση αυτή, ο ΟΟΣΑ επιδιώκει να στηρίξει τους οικείους φορείς διαμόρφωσης πολιτικής, προκειμένου να αντιμετωπίσουν το παγκόσμιο αυτό ζήτημα. Έτσι, το 2008, προχώρησε στη δημοσίευση του *Environmental Outlook to 2030*. Επίσης, σημαντικό είναι το έργο του Οργανισμού αναφορικά με την αξιολόγηση του κόστους και των οφελών της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή^{92, 93}.

Σε διεθνές επίπεδο, περαιτέρω, είναι σημαντικές οι πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί αναφορικά με τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης στην Αφρική, στις οποίες μάλιστα ενεργό ρόλο είχαν τα μέλη της DAC. Πιο αναλυτικά, στο πλαίσιο της Συνόδου των G8 στο Gleneagles και της Διάσκεψης της Χιλιετίας +5, το 2005, η διεθνής κοινότητα δωρητών δεσμεύθηκε να διπλασιάσουν την ΕΑΒ προς την Αφρική, χορηγώντας επιπλέον βοήθεια ύψους 25 δις δολ. ΗΠΑ μέχρι το 2010⁹⁴. Εξάλλου, οι χώρες χορηγοί κλήθηκαν να λάβουν πρόσθετα μέτρα για την κατάργηση των χρεών των αναπτυσσόμενων χωρών που εκκρεμούσαν στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης και ορισμένες Περιφερειακές Τράπεζες Ανάπτυξης^{95, 96}.

2.2 Οι σχέσεις της ΕΕ με τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής

Οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής αποτελούν τους παλαιότερους εταίρους της ΕΕ, ως μέρος της Ομάδας των χωρών ΑΚΕ. Στο πλαίσιο αυτό, οι σχέσεις της ΕΕ με τα κράτη αυτά διέπονται, σε ένα πρώτο επίπεδο, από την αναθεωρημένη Συμφωνία Cotonou. Έχοντας την αφετηρία τους στο καθεστώς σύνδεσης, που προέβλεπε η ιδρυτική Συνθήκη της ΕΟΚ, με τις μη ευρωπαϊκές, υπερπόντιες χώρες και εδάφη που διατηρούσαν σχέσεις με ορισμένα από τα ιδρυτικά κράτη μέλη της Κοινότητας, μετεξελίχθηκαν σε μια σειρά συμφωνιών σύνδεσης μεταξύ της ΕΚ και των κρατών

⁹² Η σημασία της έννοιας αυτής επιβεβαιώθηκε και στο πλαίσιο της Ειδικής Συνόδου για την Κλιματική Αλλαγή, που πραγματοποιήθηκε τον περασμένο Σεπτέμβριο στην Αιθιοπία. Σύμφωνα με το Κοινό Ανακοινωθέν της Συνόδου, λόγω του τεράστιου κόστους που μπορεί να επιφέρει στην Αφρική η αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής, το ζήτημα της προσαρμογής (adaptation) θα πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα κατά τις διαπραγματεύσεις του ΟΗΕ για το Κλίμα, στην Κοπεγχάγη. Παράλληλα, προσαρμογή και ανάπτυξη θεωρούνται έννοιες αλληλένδετες. Βλ. Special Session on Climate Change, Africa Partnership Forum (APF) (2009), *Joint Statement*, September.

⁹³ Βλ. OECD (2009e), ό.π., σελ. 17-19.

⁹⁴ Η συνολική ΕΑΒ προς την Αφρική ανήλθε στα 43,5 δις δολ. ΗΠΑ το 2006, ενώ έπεσε στα 38,7 δις το 2007. Από αυτά, τα 40 και 34,2 δις αντίστοιχα, αφορούσαν σε χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής. Βλ. OECD - UNECA (2008), ό.π., σελ. 38, πίνακας 1 και η εκεί παραπεμπόμενη πηγή. Το 2008, σημειώθηκε, όπως προαναφέρθηκε σημαντική αύξηση των επιπέδων βοήθειας. Παρόλα αυτά, η τρέχουσα οικονομική κρίση καθιστά ορατό τον κίνδυνο υποχώρησης των επιπέδων αυτών κατά το 2009 και το 2010, λόγω της διόγκωσης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της εύθραυστης πολιτικής στήριξης σε αρκετές αναπτυσσόμενες χώρες. Μια τέτοια εξέλιξη, ωστόσο, θα μπορούσε να αποβεί ιδιαίτερα δυσμενής για την αφρικανική ήπειρο, ανατρέποντας τα θετικά αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων των τελευταίων χρόνων. Στο πλαίσιο αυτό, η διεθνής κοινότητα δωρητών καλείται να απαντήσει στην πρόκληση αυτή, εντείνοντας τις προσπάθειες για εκπλήρωση των δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί. Βλ. OECD (2009f), "Into Africa", *OECD Observer*, No 273, June.

⁹⁵ Πράγματι, στο πεδίο αυτό σημειώθηκε ταχεία πρόοδος, στο πλαίσιο της Πολυμερούς Πρωτοβουλίας Ελάφρυνσης του Χρέους (Multilateral Debt Relief Initiative-MDRI), που θεσπίστηκε το 2006. Η Πρωτοβουλία αυτή εξασφαλίζει την παραγραφή του συνόλου του πολυμερούς χρέους των Υπερχρεωμένων Φτωχών Χωρών (HIPC), για δάνεια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης της Παγκόσμιας Τράπεζας και την Αφρικανική Τράπεζα Ανάπτυξης. Το 2007, την πρακτική των τριών προαναφερθέντων φορέων ακολούθησε και η Διαμερικανική Τράπεζα Ανάπτυξης (IaDB). Βλ. International Monetary Fund, "The Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI) – Factsheet", <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

⁹⁶ Βλ. OECD - UNECA (2009) *The Mutual Review of Development Effectiveness in Africa: Promise & Performance*, UNECA - OECD, σελ. 21-22.

μελών της αφενός, και ενός αυξανόμενου αριθμού κρατών ΑΚΕ αφετέρου, μέχρι να πάρουν τη σημερινή τους μορφή.

Η υπογραφή της αρχικής Σύμβασης Cotonou, τον Ιούνιο του 2000, υπήρξε αποτέλεσμα της αποτυχίας του προηγούμενου μοντέλου συμφωνιών, των Συμβάσεων Lomé⁹⁷, καθώς και μιας σειράς εξωγενών και ενδογενών παραγόντων. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνεται η απελευθέρωση του εμπορίου, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, που καθιστούσε την αρχή της μη αμοιβαιότητας ασύμβατη με τους κανόνες του πολυμερούς εμπορικού συστήματος, η ανερχόμενη θέση της ΕΕ στην παγκόσμια οικονομία και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, που έστρεψε το ευρωπαϊκό ενδιαφέρον προς τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Ενδογενείς παράγοντες, από την άλλη, θεωρούνται κυρίως οι διαδοχικές διευρύνσεις της ΕΕ και οι αναθεωρήσεις των ιδρυτικών Συνθηκών.⁹⁸

Η αρχική συμφωνία αναθεωρήθηκε τον Ιούνιο του 2005 στο Λουξεμβούργο και τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2008⁹⁹. Η νέα αυτή εταιρική σχέση εκτείνεται πέρα από την εμπορική/οικονομική και χρηματοδοτική συνεργασία, καλύπτοντας και την πολιτική διάσταση. Έτσι, ως πρωταρχικός στόχος της νέας Συμφωνίας τίθεται η μείωση της φτώχειας, ενώ ανάγονται σε ουσιώδη στοιχεία ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών, η παραβίαση των οποίων μπορεί να οδηγήσει από τη λήψη «κατάλληλων μέτρων» μέχρι την «αναστολή» των σχέσεων (άρθρο 96)¹⁰⁰.

Η έννοια της συνοχής προσλαμβάνει εξέχουσα σημασία, καθώς το άρθρο 12 της Συμφωνίας αναφέρει ότι «η ΕΚ καλείται να ενημερώνει εγκαίρως τις χώρες εταίρους σχετικά με τα μέτρα που προτίθεται να λάβει και τα οποία μπορεί να επηρεάσουν τα συμφέροντα των χωρών αυτών»¹⁰¹. Περαιτέρω, στο πλαίσιο της χρηματοδοτικής συνεργασίας, τα έγγραφα στρατηγικής για την κατανομή των κονδυλίων στις χώρες ΑΚΕ εξετάζονται ως προς το ζήτημα της συνοχής τόσο στο στάδιο του προγραμματισμού από την διυπηρεσιακή ομάδα iQSG¹⁰², όσο και σε εκείνο της αξιολόγησής τους.

⁹⁷ Τα βασικά χαρακτηριστικά των Συμβάσεων αυτών, που αποτέλεσαν το κυριότερο πλαίσιο της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ για 25 χρόνια, ήταν οι εμπορικές προτιμήσεις στη βάση της αρχής της μη αμοιβαιότητας και η παροχή βοήθειας, κυρίως μέσω του ΕΤΑ. Για μια κριτική προσέγγιση των συμφωνιών αυτών, βλ. Moreau, F. (2000) "Cotonou Agreement-new orientations", *The Courier*, Special Issue- Cotonou Agreement, September, σελ. 6 και Babarinde, O. and Gerrit, F. (2004) "From Lomé to Cotonou: Business as Usual", *European Foreign Affairs Review*, Vol. 9, σελ. 33-35. Ειδικά, όσον αφορά στα αποτελέσματα του καθεστώτος των μη αμοιβαίων εμπορικών προτιμήσεων, βλ. Dickson, A. (2004) "The unimportance of trade preferences" στις Arts, K. and Dickson, A. (eds) *EU development cooperation: From model to symbol*, Manchester University Press, σελ. 42-48.

⁹⁸ Βλ. Babarinde, O. and Gerrit, F., ό.π.ν., σελ. 28-33.

⁹⁹ Συμφωνία για την τροποποίηση της συμφωνίας εταιρικής σχέσης μεταξύ των μελών της ομάδας των κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού, αφενός, και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφετέρου, η οποία υπεγράφη στην Κοτονού στις 23 Ιουνίου 2000, ΕΕ L 209 της 11^{ης}/08/2005, σ. 27-53.

¹⁰⁰ Πρόκειται για την περίπτωση των ρητρών αιρεσιμότητας, στις οποίες αναφερθήκαμε στην ποσενότητα 1.2. Η ΕΕ έχει κάνει ήδη χρήση των δυνατοτήτων που προβλέπει η διάταξη αυτή, κατόπιν καταγραφής παρόμοιων περιπτώσεων, μεταξύ άλλων, στην Ακτή Ελεφαντοστού και τη Ζιμπάμπουε. Βλ. Babarinde, O. and Gerrit, F., ό.π.ν., σελ. 44-45.

¹⁰¹ Από την άλλη, στον πυλώνα της εμπορικής συνεργασίας, οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου, γνωστές ως Οικονομικές Εταιρικές Συμφωνίες (ΟΕΣ), που πρόκειται να αντικαταστήσουν σταδιακά το προηγούμενο καθεστώς των εμπορικών προτιμήσεων, αποτελούν, σύμφωνα με το EU Coherence Programme, μια περίπτωση ασυνέχειας της αναπτυξιακής με την εμπορική πολιτική. Ένα βασικό επιχείρημα αποτελεί η επικράτηση των εμπορικών έναντι των αναπτυξιακών συμφερόντων, κατά τις διαπραγματεύσεις, λόγω της φύσης των κανόνων του ΠΟΕ, αλλά και της διαπραγματευτικής υπεροχής της ΕΕ έναντι των χωρών ΑΚΕ. Επιπλέον, θεωρείται ότι το άνοιγμα της αγοράς των χωρών ΑΚΕ σε ποσοστό μεγαλύτερο του 80% στα προϊόντα της ΕΕ είναι πιθανόν να βλάψει την οικονομική θέση των ευάλωτων κρατών και να υπονομεύσει τις προσπάθειες της ΕΕ να ενισχύσει την οικονομική ανάπτυξη των χωρών ΑΚΕ, που αποτελεί έναν από τους στόχους της αναπτυξιακής της πολιτικής. Βλ. EU Coherence Programme (2007), *Policy Coherence for Development- A practical guide*, Evert Vermeer Foundation, Amsterdam, σελ. 57-58.

¹⁰² Βλ. παραπάνω, ποσενότητα 1.2.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, οι σχέσεις ΕΕ με τις χώρες του υποσαχαρικού τμήματος διέπονται από την Κοινή Στρατηγική ΕΕ-Αφρικής¹⁰³, που θεσπίστηκε το 2007 και αφορά στο σύνολο των χωρών της ηπείρου¹⁰⁴. Η κοινή αυτή στρατηγική συμπληρώνει την προγενέστερη Στρατηγική της ΕΕ για την Αφρική, που εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 2005¹⁰⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε σχέση με τη Συμφωνία Cotonou, η κοινή στρατηγική καλύπτει ένα ευρύτερο φάσμα τομέων, όπως είναι η ειρήνη και η ασφάλεια, οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας, το εμπόριο, η υποδομή, η ενέργεια, η κλιματική αλλαγή, η μετανάστευση, η απασχόληση, η επιστήμη και η κοινωνία της πληροφορίας, οι οποίοι προωθούνται μέσω της δημιουργίας εταιρικών σχέσεων ΕΕ-Αφρικής¹⁰⁶. Περαιτέρω, είναι σημαντικό ότι τόσο οι χώρες της ΕΕ, όσο και οι χώρες εταίροι δεσμεύονται να εφαρμόζουν την αρχή της συνοχής των αναπτυξιακών τους πολιτικών.¹⁰⁷

Συνεπώς, η συνεργασία της ΕΕ με τις χώρες αυτές φαίνεται να περιλαμβάνει και στα δύο επίπεδα που περιγράψαμε, ορισμένες δικλείδες ασφαλείας ως προς το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών, καθώς και της έννοιας της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής. Από την άλλη, το υφιστάμενο χρηματοδοτικό πλαίσιο μεταβάλλει σημαντικά το χαρακτήρα των ευρωπαϊκών επιδιώξεων. Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο μέρος της κοινοτικής βοήθειας προς τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής προέρχεται από το ΕΤΑ, ενώ μικρότερα ποσά βοήθειας χορηγούνται μέσω άλλων χρηματοδοτικών μέσων¹⁰⁸.

Σε σχέση με τα υπόλοιπα μέσα, το ΕΤΑ¹⁰⁹ εμφανίζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αρχικά, χρηματοδοτείται σε εθελοντική βάση απευθείας από τους προϋπολογισμούς των κρατών μελών της ΕΕ, βάσει κλίμακας συνεισφοράς, και όχι από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Περαιτέρω, οι αποφάσεις σχετικά με τα χρηματοδοτούμενα προγράμματα λαμβάνονται με ειδική πλειοψηφία βάσει ειδικής στάθμισης των ψήφων των κρατών μελών, στο πλαίσιο της Επιτροπής ΕΤΑ. Πρόκειται για ένα

¹⁰³ Βλ. doc. 16344/07 (Presse 291), "The Africa-EU Strategic Partnership- A Joint Africa-EU Strategy", Lisbon, 9 December 2007.

¹⁰⁴ Οι σχέσεις της ΕΕ με τις χώρες της Αφρικής αναπτύσσονται στη βάση τριών θεσμικών πλαισίων: τη Συμφωνία Cotonou με τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, τις ευρωμεσογειακές συμφωνίες με τις χώρες της Βόρειας Αφρικής και τη Συμφωνία για το Εμπόριο, την Ανάπτυξη και τη Συνεργασία (ΣΕΑΣ) με τη Νότιο Αφρική. Ωστόσο, εκτός από το πρώτο θεσμικό πλαίσιο που ήδη αναλύθηκε, τα άλλα δύο πλαίσια δεν θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας.

¹⁰⁵ Βλ. doc. 15961/05 (Presse 367), "The EU and Africa: towards a strategic partnership", Brussels, 19 December 2005. Η στρατηγική αυτή συνιστά την πρώτη συγκεκριμένη εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Συναινεσης για την Ανάπτυξη, με στόχο την αύξηση της συνοχής και του συντονισμού των πολιτικών της ΕΚ και των κρατών μελών έναντι του συνόλου των χωρών της Αφρικής. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2006), *Ετήσια έκθεση 2006 για την αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της εξωτερικής βοήθειας το 2005-Σύνοψη*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, σελ. 5

¹⁰⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι η στρατηγική αυτή δρα συμπληρωματικά και δεν υποκαθιστά τα ήδη υπάρχοντα θεσμικά πλαίσια, ενώ υπογραμμίζεται ότι η αναπτυξιακή βοήθεια θα συνεχίσει να παρέχεται μέσω των υφιστάμενων μέσων.

¹⁰⁷ Σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε κατά τον πρώτο χρόνο υλοποίησης της Κοινής Στρατηγικής, βλ. COM(2008) 617 τελικό, *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της 17^{ης} Οκτωβρίου 2008 με τίτλο «Ένα χρόνο μετά τη Λισαβόνα: Η εταιρική σχέση Αφρικής-ΕΕ σε εξέλιξη»*, [Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα]. Παράλληλα, ενδιαφέρον παρουσιάζει και το άρθρο των Sherriff και Tywuschik. Βλ. Sherriff, A. and Tywuschik, V. (2009) *Beyond Structures? Reflections on the Implementation of the Joint Africa-EU Strategy*, European Centre for Development Policy Management (ECDPM) Discussion Paper 87, ECDPM, Maastricht, σελ. 1-4.

¹⁰⁸ Πρόκειται για το Μέσο Αναπτυξιακής Συνεργασίας, το Μέσο Σταθερότητας και το Χρηματοδοτικό μέσο για την προαγωγή της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου παγκοσμίως.

¹⁰⁹ Το ΕΤΑ αποτελεί το κύριο μέσο παροχής αναπτυξιακής βοήθειας προς τις χώρες ΑΚΕ και τις Υπερπόντιες Χώρες και Εδάφη (ΥΧΕ). Πρόκειται για ένα πολυετές πρόγραμμα, συνήθως πέντε ετών, ο κύκλος του οποίου είναι συνήθως ίδιος με εκείνον της συμφωνίας που διέπει τις σχέσεις ΕΕ με τα κράτη ΑΚΕ. Έτσι, το ισχύον ΕΤΑ (δέκατο) καλύπτει την περίοδο 2008-2013, όπως ακριβώς και η αναθεωρημένη Συμφωνία Cotonou, και προβλέπει κονδύλιο ύψους 22,682 δις ευρώ. Βλ. European Commission, Development, "The European Development Fund (EDF)", http://ec.europa.eu/development/how/source-funding/edf_en.cfm (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

εξειδικευμένο όργανο που απαρτίζεται από τους αντιπροσώπους των κυβερνήσεων των κρατών μελών.¹¹⁰ Η λήψη αποφάσεων σε διακυβερνητική βάση σχετίζεται άμεσα με τη διάταξη του άρθρου 179, παράγραφος 3 της Συνθήκης, σύμφωνα με την οποία «οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δε θίγουν τη συνεργασία της ΕΚ με τις χώρες ΑΚΕ, στα πλαίσια της σύμβασης ΑΚΕ-ΕΚ»¹¹¹. Συνεπώς, ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι ιδιαίτερα περιορισμένος, καθώς στερείται των εξουσιών που διαθέτει τόσο κατά την έγκριση του προϋπολογισμού της ΕΕ, όσο και κατά τη διαδικασία συναπόφασης¹¹².

Με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν, γίνεται κατανοητό ότι το ΕΤΑ εκλαμβάνεται συχνά από τα κράτη μέλη ως ένα μέσο προβολής και προώθησης ιδίων οφελών. Πράγματι, η Επιτροπή ΕΤΑ γίνεται συχνά θέατρο διαπραγματεύσεων μεταξύ των κρατών μελών, αλλά και μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών μελών. Εξάλλου, η ίδια η δομή και η λειτουργία του ΕΤΑ είναι εμπνευσμένη από τις γαλλικές μεθόδους¹¹³. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη έχουν συχνά αντιταχθεί σε ενδεχόμενες αυξήσεις των πόρων του Ταμείου¹¹⁴. Πράγματι, τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται μια σταδιακή υποχώρηση του ποσοστού της βοήθειας της ΕΕ προς τα κράτη της υποσαχάριας Αφρικής και μια περιθωριοποίηση της περιοχής, κυρίως λόγω της στροφής του ενδιαφέροντος της ΕΕ προς άλλες περιφέρειες, αλλά και της αποτυχίας της μέχρι τότε βοήθειας να επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Το φαινόμενο αυτό μάλιστα, είναι γνωστό ως «κόπωση» των δωρητών (donor fatigue)¹¹⁵.

Από την άλλη, το 2005, η ΕΕ αποφάσισε να δώσει και πάλι προτεραιότητα στην Υποσαχάρια Αφρική, λόγω των ειδικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν πολλές περιοχές ως προς την επίτευξη των ΑΣΧ¹¹⁶. Η απόφαση αυτή οδήγησε στην υιοθέτηση της ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αφρική, η οποία αποτέλεσε, όπως προαναφέρθηκε, την πρώτη συγκεκριμένη εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Συναίνεσης για την Ανάπτυξη. Περαιτέρω, ενόψει της Διάσκεψης της Χιλιετίας +5, η ΕΕ δεσμεύθηκε να αυξήσει την ΕΑΒ της, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα την υποχρέωση να κατευθύνει το ήμισυ της αύξησης αυτής στην Αφρική. Εξάλλου, η θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας από την 1η Δεκεμβρίου, είναι πιθανόν αποτελέσει αφορμή για νέο κύκλο συζητήσεων σχετικά το ζήτημα της ενσωμάτωσης του ΕΤΑ στον

¹¹⁰ Βλ. Carbone, M., ό.π.ν., σελ. 50 και EU Country & Regional Programming to ACP countries, "EDF 10-Legal Framework", <http://www.acp-programming.eu/wcm/en/what-is-edf-10-programming/legal-framework.html> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

¹¹¹ Οι εν λόγω διατάξεις καθιερώνουν τη λήψη αποφάσεων με τη διαδικασία της συναπόφασης για την επίτευξη των στόχων της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΚ.

¹¹² Το γεγονός αυτό έχει αποτελέσει συχνά αντικείμενο τριβής μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Τόσο το Κοινοβούλιο, όσο και η Επιτροπή έχουν ζητήσει την ενσωμάτωση του ΕΤΑ στον προϋπολογισμό της ΕΕ (budgetisation), αίτημα το οποίο ωστόσο απορρίφθηκε πρόσφατα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2005. Έτσι, για την περίοδο 2008-2013, η γεωγραφική στήριξη στις χώρες ΑΚΕ και τις ΥΧΕ θα συνεχίσει να παρέχεται μέσω του ΕΤΑ. Βλ. European Commission, Development, "The European Development Fund (EDF)", ό.π.ν.,

¹¹³ Βλ. Claeys, A. (2004), "The role of France and French interests" στις Arts, K. and Dickson, A. (eds) *EU development cooperation: From model to symbol*, Manchester University Press, σελ. 116 και η εκεί παραπεμπόμενη υποσημείωση.

¹¹⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι διαπραγματεύσεις για το 8ο και το 9ο ΕΤΑ. Βλ. Scarpucci, G. (1999) "EU-ACP Relations in the 1990s" στην Cosgrove-Sacks, C. (edit.) *The European Union and the developing countries: The challenges of globalization*, Macmillan, London, σελ. 109-111 και Olsen, G., ό.π.ν., σελ. 428-431.

¹¹⁵ Βλ. Χουλιάρας, Α. (2006) «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Υποσαχάρια Αφρική» στους Ξενάκης, Δ. και Τσιμισιζέλη, Μ. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη: Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 1η Εκδ., ΕΠΕΕΣ/Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 562.

¹¹⁶ COM(2005) 132 τελικό, *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή - Επιτάχυνση της πρόόδου που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας - Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, [Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα].

προϋπολογισμό της ΕΕ, καθώς απαλείφει τη διάταξη της Συνθήκης περί αποκλεισμού της συνεργασίας ΕΚ-ΑΚΕ από τη διαδικασία της συναπόφασης¹¹⁷.

2.3 Οι σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής

Η Ελλάδα διατηρεί ισχυρούς δεσμούς με πολλά από τα κράτη της υποσαχάριας Αφρικής, καθώς σε ορισμένα από αυτά, όπως είναι η Νότιος Αφρική, η Ζιμπάμπουε, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, η Αιθιοπία και το Καμερούν, υπάρχουν ελληνικές κοινότητες¹¹⁸. Η συνεργασία της χώρας μας με τα κράτη της περιοχής προάγεται σε τρία επίπεδα: πολιτικό, οικονομικό/εμπορικό και αναπτυξιακό. Το υφιστάμενο διμερές θεσμικό πλαίσιο διέπεται κυρίως από Συμφωνίες στους τομείς της οικονομικής και τεχνικής συνεργασίας, του εμπορίου, του τουρισμού και της γεωργικής συνεργασίας. Η χώρα μας έχει υπογράψει τέτοιου είδους Συμφωνίες με πολλές από τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής¹¹⁹, ενώ με ένα σημαντικό αριθμό κρατών δεν υφίσταται διμερές θεσμικό πλαίσιο¹²⁰.

Σε πολιτικό επίπεδο, οι σχέσεις με τις χώρες αυτές χαρακτηρίζονται στις περισσότερες περιπτώσεις πολύ καλές, ενώ η Ελλάδα στηρίζει την προσπάθεια πολλών εξ αυτών για εθνική συμφιλίωση και επίλυση των κρίσεων. Θετική εξέλιξη στον τομέα αυτό αποτέλεσε η ίδρυση της Αφρικανικής Ένωσης το 2002, που βελτίωσε σημαντικά την κατάσταση σε πολλά από αυτά τα κράτη.¹²¹

Αναφορικά με τον εμπορικό τομέα, οι διμερείς σχέσεις της Ελλάδας με όλες τις χώρες του υποσαχαρικού τμήματος, ανεξαρτήτως της ύπαρξης ή μη σχετικού διμερούς θεσμικού πλαισίου, διέπονται από το 2003 από τη Συμφωνία Cotonou¹²². Εξαιρέση αποτελούν οι σχέσεις με τη Νότιο Αφρική που διέπονται από την αντίστοιχη Συμφωνία για το Εμπόριο, την Ανάπτυξη και τη Συνεργασία (ΣΕΑΣ) μεταξύ της ΕΕ και της χώρας αυτής.¹²³

Στον αναπτυξιακό τομέα, το υποσαχαρικό τμήμα της Αφρικής αποτελεί γεωγραφική προτεραιότητα για τις δραστηριότητες της ΥΔΑΣ, καθώς η Ελλάδα επιδιώκει την επικέντρωση της παρεχόμενης βοήθειας σε περιορισμένο αριθμό χωρών, ανάλογα με τις διεθνείς ανάγκες. Παράλληλα, η πλειοψηφία των χωρών αυτών συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των ΕΑΧ. Συνεπώς, καταβάλλονται προσπάθειες αύξησης της παρεχόμενης ελληνικής βοήθειας προς τις χώρες αυτές, στο πλαίσιο της δέσμευσης που έχει αναλάβει και η διεθνής κοινότητα¹²⁴.

Η Ελλάδα έχει υλοποιήσει σημαντικά αναπτυξιακά έργα σε πολλά από αυτά τα κράτη, όπως κλινικές, ιατρικά κέντρα, σχολικά κτίρια και έργα στους τομείς της άρ-

¹¹⁷ Βλ. European Parliament (2009), *Fact Sheets on the European Union- 2009 Edition*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, σελ. 517. Εξάλλου, η DAC έχει τονίσει ότι η θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων και κανονισμών για τα χρηματοδοτικά μέσα θα μπορούσε να αυξήσει την αποτελεσματικότητα της βοήθειας της ΕΕ. Βλ. *DAC Peer Review of the European Community*, ό.π., σελ. 17.

¹¹⁸ Βλ. *Ετήσια Έκθεση 2004-2005*, ό.π., σελ. 214-215.

¹¹⁹ Τέτοιες είναι χώρες όπως η Γκάνα, η Σομαλία, το Καμερούν, η Αιθιοπία, η Ζιμπάμπουε και η Νότιος Αφρική.

¹²⁰ Στην κατηγορία αυτή ανήκουν: η Ακτή Ελεφαντοστού, η Ζάμπια, η Μοζαμβίκη, το Τζιμπουτί, το Τσαντ και η Αγκόλα.

¹²¹ Βλ. *Ετήσια Έκθεση 2004-2005*, ό.π., σελ. 215.

¹²² Η Συμφωνία κυρώθηκε με το νόμο 3033/2002 (ΦΕΚ 167 Α', 19/07/2002) και ετέθη σε ισχύ την 1^η/04/2003.

¹²³ Για τις εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας με την υποσαχαρική Αφρική, βλ. Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Αναπτυξιακής Συνεργασίας, «Εμπορικές Συναλλαγές με Υποσαχαρική Αφρική» <http://agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?page=RESOURCE&resrc=198&cnode=106> (προσπελάσιμη τον Δεκέμβριο 2009).

¹²⁴ Βλ. *Ετήσια Έκθεση 2007*, ό.π., σελ. 24, 58.

δευσης, της αγροτικής παραγωγής και της κτηνοτροφίας. Επίσης, χρηματοδοτούνται προγράμματα για την πρόληψη και καταπολέμηση ασθενειών, όπως ο HIV/AIDS. Εξάλλου, στην περιοχή δραστηριοποιούνται, σε συνεργασία με την Υ-ΔΑΣ, πολλές ελληνικές ΜΚΟ, όπως οι Γιατροί χωρίς Σύνορα, οι Γιατροί του Κόσμου, η One Earth, η Αλληλεγγύη και οι Φαρμακοποιοί του Κόσμου.¹²⁵

Από την άλλη, σύμφωνα με τα όσα προαναφέρθηκαν, καθίσταται σαφές ότι οι σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες αυτές στερούνται ενός ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου, καθώς καλύπτουν ένα πολύ περιορισμένο αριθμό τομέων. Παράλληλα, κι αυτό είναι το βασικότερο μειονέκτημα, δεν υφίσταται καμία συγκεκριμένη πρόβλεψη για τη συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής με τους υπόλοιπους τομείς. Εξάλλου, ο τρόπος κατανομής της ελληνικής διμερούς βοήθειας δεν επιβεβαιώνει απόλυτα τις διακηρύξεις για επικέντρωση στο στόχο μείωσης της φτώχειας και τις ΕΑΧ. Αξίζει να αναφέρουμε ότι, κατά το 2007, η διμερής βοήθεια προς τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής ανήλθε στα 16,86 εκατ. δολ. ΗΠΑ, τη στιγμή που τα αντίστοιχα ποσά για τη Σερβία και την Αλβανία ήταν 35,88 και 30,62 εκατ. δολ. ΗΠΑ, αντιστοίχως¹²⁶.

Επιβεβαιώνεται έτσι η άποψη σύμφωνα με την οποία, παρά το γεγονός ότι πολλοί δωρητές διακηρύσσουν την προσηλωσή τους στη μείωση της φτώχειας ως το βασικό κίνητρο παροχής αναπτυξιακής βοήθειας προς την Αφρική, στην πράξη φαίνεται ότι τα επίπεδα βοήθειας δεν είναι άμεσα συνδεδεμένα με τις ανάγκες των αποδεκτριών χωρών¹²⁷. Στην περίπτωση της Ελλάδας, τα κίνητρα αυτά αποδεικνύεται ότι είναι κυρίως πολιτικά.

Η Σουηδία αποτελεί για ακόμη μια φορά εξαίρεση στον κανόνα, καθώς, το 2008, η σουηδική κυβέρνηση ανακοίνωσε μια νέα πολιτική¹²⁸, στο πλαίσιο της οποίας προωθείται η συνεργασία με τα κράτη της υποσαχάριας Αφρικής σε πεδία, όπως η ειρήνη και η ασφάλεια, το περιβάλλον, η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ισότητα των φύλων, το εμπόριο και η οικονομική συνεργασία. Στο πλαίσιο του εν λόγω κειμένου, επιβεβαιώνεται δε η σημασία της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής. Εξάλλου, η Σουηδία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους χορηγούς αναπτυξιακής βοήθειας προς τις χώρες αυτές¹²⁹.

---

¹²⁵ Βλ. Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, «Υποσαχάρια Αφρική- Διμερείς Σχέσεις», <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/Sub-Saharan+Africa/Bilateral+Relations/> (προσπελάσιμη τον Δεκέμβριο 2009).

¹²⁶ Βλ. *Ετήσια Έκθεση 2007*, ό.π., σελ. 206-207.

¹²⁷ Βλ. Riddell, R. (1999) "The end of foreign aid to Africa? Concerns about donor policies", *African Affairs*, Vol. 98, σελ. 314.

¹²⁸ Βλ. Government of Sweden (2008b), *Sweden and Africa — a policy to address common challenges and opportunities*, Government Communication 2007/08:67, Ministry for Foreign Affairs, Stockholm.

¹²⁹ Είναι χαρακτηριστικά ότι, κατά το 2007, σχεδόν το ήμισυ της γεωγραφικά κατανεμημένης διμερούς βοήθειας της Σουηδίας, δηλαδή 823 εκατ. δολ. ΗΠΑ (σε τιμές 2006), προορίστηκαν στην υποσαχάρια Αφρική. Βλ. *DAC Peer Review of Sweden 2009*, ό.π., σελ. 87.

Αντί Επιλόγου

Σύμφωνα με τα όσα προελέχθησαν, καθίσταται σαφές ότι τόσο ο ΟΟΣΑ όσο και η ΕΕ αποτελούν δύο βασικούς δρώντες στο πεδίο της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής, έχοντας συμβάλει σημαντικά στην προαγωγή της. Η προσήλωσή τους στην έννοια αυτή επιβεβαιώνεται δε και στο πλαίσιο των σχέσεων των δύο αυτών Οργανισμών με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής. Παράλληλα, μέσω των πρωτοβουλιών που έχουν αναληφθεί σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, όσον αφορά στην αύξηση της αναπτυξιακής βοήθειας προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, και ειδικότερα προς την Αφρική, και την αποτελεσματικότητα της βοήθειας, οι Οργανισμοί αυτοί, και δη ο ΟΟΣΑ, φαίνεται να διαμορφώνουν το πλαίσιο των κανόνων και των προτύπων που διέπουν την ατζέντα της διεθνούς ανάπτυξης. Μάλιστα, οι πρωτοβουλίες αυτές θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως συμπληρωματικές και αλληλένδετες, καθώς οι εξελίξεις στο ένα επίπεδο επηρεάζουν τις εξελίξεις στο άλλο.

Από την άλλη, στο εθνικό επίπεδο, η εικόνα είναι αρκετά διαφορετική. Η ελληνική αναπτυξιακή πολιτική, ελλείπει μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής, χαρακτηρίζεται αποσπασματική, ενώ η πρόοδος στο πεδίο της συνοχής κρίνεται περιορισμένη, δεδομένου ότι η ελληνική πολιτική επικεντρώνεται σε ένα πολύ μικρό αριθμό τομέων. Η ανάλυση του θεσμικού πλαισίου των σχέσεων της χώρας μας με τα κράτη της υποσαχάριας Αφρικής ουσιαστικά επιβεβαίωσε τη γενική αυτή εικόνα. Στο συγκεκριμένο πεδίο, η Ελλάδα θα μπορούσε να αντλήσει σημαντικά διδάγματα από τη Σουηδία, που διαθέτει μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή πολιτική και μια συνολική κυβερνητική προσέγγιση στο ζήτημα της συνοχής της αναπτυξιακής πολιτικής.

Εξάλλου, οι εθνικές δράσεις τείνουν τις περισσότερες φορές να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των χωρών χορηγών και όχι τις ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών. Η ελληνική αναπτυξιακή πολιτική δεν αποτελεί εξαίρεση, καθώς η αναπτυξιακή βοήθεια χορηγείται κυρίως με πολιτικά κριτήρια, καταλήγοντας, κατά ένα μεγάλο ποσοστό, στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Ο ιδιοτελής χαρακτήρας των εθνικών επιδιώξεων είναι ιδιαίτερη εμφανής στο ευρωπαϊκό επίπεδο, όπου οι αναπτυξιακές πολιτικές των κρατών μελών της ΕΕ συμπληρώνουν με την αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το κύριο μέσο χρηματοδότησης προς τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, που χρηματοδοτείται ωστόσο εκτός κοινοτικού προϋπολογισμού και υπόκειται σε ιδίους κανόνες.

Εντούτοις, οι εθνικές δράσεις περνούν μέσα από τα πρότυπα που διαμορφώνονται κυρίως σε διεθνές, αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αναφορικά με τη συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής, τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης και την αποτελεσματικότητα της βοήθειας. Οι πρωτοβουλίες αυτές που έχουν αναληφθεί τα τελευταία χρόνια, τείνουν να αμβλύνουν το χαρακτήρα των εθνικών επιδιώξεων, λειτουργώντας προς όφελος των αναπτυξιακών στόχων. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται τελικά η ως ένα βαθμό εναρμόνιση των διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών επιδιώξεων.

Το μέλλον της αναπτυξιακής διαδικασίας κρίνεται σε μεγάλο βαθμό από την επίτευξη των στόχων που έθεσαν οι χώρες χορηγοί σχετικά με την αύξηση της αναπτυξιακής τους βοήθειας προς τις αναπτυσσόμενες χώρες γενικότερα και την Α-

φρική ειδικότερα. Στα τέλη του περασμένου έτους, κατά τη Διάσκεψη για τη Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης, στη Ντόχα, οι αναπτυσσόμενες χώρες ουσιαστικά επιβεβαίωσαν τις προηγούμενες δεσμεύσεις τους. Εντούτοις, μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι χώρες χορηγοί είναι η τρέχουσα οικονομική κρίση, που φαίνεται να θέτει εν αμφιβόλω την υλοποίηση των δεσμεύσεων αυτών μέχρι το 2010.

Από την άλλη, η επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας και η αντιμετώπιση των προβλημάτων των αναπτυσσόμενων χωρών, με κυριότερο τη φτώχεια, εξαρτώνται από την αύξηση όχι μόνο της ποσότητας, αλλά και της ποιότητας της βοήθειας. Αυτό μεταφράζεται πρακτικά στην ανάγκη βελτίωσης της αποτελεσματικότητας της βοήθειας, που παραπέμπει στον περιορισμό του κατακερματισμού και την περαιτέρω αποσύνδεσή της, καθώς και στην προαγωγή της συνοχής των αναπτυξιακών πολιτικών με τους υπόλοιπους τομείς πολιτικής. Εξάλλου, από μία άποψη, η ίδια η οικονομική κρίση αποτελεί μια ακόμα περίπτωση έλλειψης συνοχής μεταξύ του αναπτυξιακού και του οικονομικού τομέα, που δημιουργεί αρνητικό αντίκτυπο στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μπροστά σε αυτή την πρόκληση, λοιπόν, οι αναπτύγμενες χώρες καλούνται να αποδείξουν την προσηλωσή τους στην προαγωγή της έννοιας της συνοχής.

Βιβλιογραφία:

Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

- Arts, K. and Dickson, A. (eds) (2004) *EU development cooperation: From model to symbol*, Manchester University Press.
- Babarinde, O. and Gerrit, F. (2004) "From Lomé to Cotonou: Business as Usual", *European Foreign Affairs Review*, Vol. 9, σελ. 27-47.
- Bell, A., (2001) "The Quest for Coherence between the EU Policies: An Unattainable Goal?" στην Cosgrove-Sacks, C., (edit.) *Europe, Diplomacy, and Development: New Issues in EU Relations With Developing Countries*, Palgrave Macmillan, United Kingdom.
- Bretherton, Ch. and Vogler, J., (2006) *The European Union as a Global Actor*, 2nd edition, Taylor & Francis Routledge, London and New York.
- Carbone, M. (2007) *The European Union and International Development The politics of foreign aid*, Routledge/ UACES Contemporary European Studies Series, United Kingdom.
- Claeys, A. (2004), "The role of France and French interests" στις Arts, K. and Dickson, A. (eds) *EU development cooperation: From model to symbol*, Manchester University Press.
- Cosgrove-Sacks, C. (edit.) (1999) *The European Union and the developing countries: The challenges of globalization*, Macmillan, London.
- Cosgrove-Sacks, C. (edit.) (2001) *Europe, Diplomacy, and Development: New Issues in EU Relations With Developing Countries*, Palgrave Macmillan, United Kingdom.
- Dikson, A. (2004) "The unimportance of trade preferences" στις Arts, K. and Dickson, A. (eds) *EU development cooperation: From model to symbol*, Manchester University Press.
- Egenhofer, C., Schaik, L., Kaeding, M., Hudson, A. and Nunez Ferrer, J., (eds) (2006) *Policy Coherence for Development in the EU Council- Strategies for the Way Forward*, Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels.
- European Centre for Development Policy Management (ECDPM), Maastricht Complutense Institute of International Studies (ICEI) and Madrid PARTICIP GmbH (2007) *Evaluation of the EU Institutions & Member States' Mechanisms for Promoting Policy Coherence for Development*, Studies in European Development Co-operation Evaluation - Triple C Evaluations No 7, Aksant Academic Publishers, Amsterdam.
- Grilli, E. (1993) *The European Community and the Developing Countries*, Cambridge University Press, Cambridge
- Gropas, R. (2008) *Ten years of Greek development cooperation and peacebuilding: Challenges and recommendations*, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP) and Initiative for Peacebuilding, Athens.
- Hoebink, P. (2001) *Evaluating Maastricht's Triple C: The 'C' of Coherence*, IOB Working Document, Centre for International Development Issues Nijmegen (CIDIN), The Netherlands.
- Μέργος, Γ. (2001) «Η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ» στους Στεφάνου, Κ., Τσινισιζέλη, Μ., Φατούρο, Αργ., Χριστοδουλιδη, Θ. (επιμ.), *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Ενοποιητική Δυναμική, Δικαιοσύνη, Διακυβέρνηση*, Τόμος Α', 1η Εκδ., ΕΠΕΕΣ/ Ι. Σιδέρης, Αθήνα.
- Moreau, F. (2000) "Cotonou Agreement-new orientations", *The Courier*, Special Issue- Cotonou Agreement, September, σελ. 6-10.
- Ξενάκης, Δ. και Τσινισιζέλης, Μ. (επιμ.) (2006) *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 1η Εκδ., ΕΠΕΕΣ/ Ι. Σιδέρης, Αθήνα.
- Olsen, G. (2004) «Challenges to Traditional Policy Options, Opportunities for New Choices: The Africa Policy of the EU», *The Round Table*, Vol. 93, No 375, σελ. 425-436.
- Riddell, R. (1999) "The end of foreign aid to Africa? Concerns about donor policies", *African Affairs*, Vol. 98, σελ. 309-335.

Scappucci, G. (1999) "EU-ACP Relations in the 1990s" στην Cosgrove-Sacks, C. (edit.) *The European Union and the developing countries: The challenges of globalization*, Macmillan, London.

Sherriff, A. and Tywuschik, V. (2009) *Beyond Structures? Reflections on the Implementation of the Joint Africa-EU Strategy*, European Centre for Development Policy Management (ECDPM) Discussion Paper 87, ECDPM, Maastricht.

Smith, K. (2004) "The ACP in the European Union's network of regional relationships: still unique or just one in the crowd?" στις Arts, K. and Dickson, A. (eds) *EU development cooperation: From model to symbol*, Manchester University Press.

Στεφάνου, Κ., Τσινισιζέλης, Μ., Φατούρος, Αργ., Χριστοδουλίδης, Θ.(επιμ.) (2001) *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Ενοποιητική Δυναμική, Δικαιοταξία, Διακυβέρνηση*, Τόμος Α', 1η Εκδ., ΕΠΕΕΣ/ Ι. Σιδέρης, Αθήνα.

Χουλιάρας, Α. (2006) «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Υποσαχαρική Αφρική» στους Ξενάκης, Δ. και Τσινισιζέλη, Μ. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 1η Εκδ., ΕΠΕΕΣ/ Ι. Σιδέρης, Αθήνα.

Κοινοτικά Έγγραφα

Συμφωνία για την τροποποίηση της συμφωνίας εταιρικής σχέσης μεταξύ των μελών της ομάδας των κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού, αφενός, και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφετέρου, η οποία υπεγράφη στην Κοτονού στις 23 Ιουνίου 2000, ΕΕ L 209 της 11^{ης}/08/2005, σ. 27-53.

COM(2005) 132 τελικό, *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή - Επιτάχυνση της προόδου που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας - Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, [Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα].

COM(2005) 134 τελικό, *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή - Συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής: Επιτάχυνση της προόδου που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας*, [Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα].

COM (2007) 545 τελικό, *Έγγραφο εργασίας της Επιτροπής της 20ής Σεπτεμβρίου 2007 - Έκθεση της ΕΕ σχετικά με τη συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής* [Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα].

COM(2008) 617 τελικό, *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της 17^{ης} Οκτωβρίου 2008 με τίτλο «Ένα χρόνο μετά τη Λισαβόνα: Η εταιρική σχέση Αφρικής-ΕΕ σε εξέλιξη»*, [Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα].

Κοινή δήλωση του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών Μελών συνερχομένων στα πλαίσια του Συμβουλίου, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Η ευρωπαϊκή συναίνεση», ΕΕ C 46 της 24^{ης}/02/2006, σ. 1-19.

Doc. 9266/05, "EU Contribution to the Review of the MDGs at the UN 2005 High Level Event ", Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council, Brussels, 24 May 2005.

Doc. 15961/05 (Presse 367), "The EU and Africa: towards a strategic partnership", Brussels, 19 December 2005.

Doc. 16344/07 (Presse 291), "The Africa-EU Strategic Partnership- A Joint Africa-EU Strategy", Lisbon, 9 December 2007.

Έγγρ. 9471/1/07 REV 1 (Press 103), 2800^η σύνοδος Συμβουλίου Εξωτερικές Σχέσεις, Βρυξέλλες, 14-15 Μαΐου 2007.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2006), *Ετήσια έκθεση 2006 για την αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της εξωτερικής βοήθειας το 2005-Σύνοψη*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

European Parliament (2009), *Fact Sheets on the European Union- 2009 Edition*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Έγγραφα ΟΗΕ

United Nations, General Assembly (2000), *United Nations Millennium Declaration*, doc. A/RES/55/2, September.

United Nations, General Assembly (2005), *2005 World Summit Outcome*, doc. A/RES/60/1, October.

United Nations, International Conference on Financing for Development (2002), *Report of the International Conference on Financing for Development*, doc. A/CONF.198/11, March.

United Nations, Follow-up International Conference on Financing for Development to Review the Implementation of the Monterrey Consensus (2008), *Doha Declaration on Financing for Development*, doc. A/CONF.212/L.1/Rev.1, December.

Έγγραφα ΟΟΣΑ

2nd High Level Forum on Aid Effectiveness (2005), *Paris Declaration on Aid Effectiveness: Ownership, Harmonisation, Alignment, Results and Mutual Accountability*, March.

3rd High Level Forum on Aid Effectiveness (2008), *Accra Agenda for Action*, September.

Special Session on Climate Change, Africa Partnership Forum (APF) (2009), *Joint Statement*, September.

OECD Council at Ministerial Level (2002), *Final Communiqué*, PAC/COM/NEWS(2002)58, May.

OECD Council at Ministerial Level (2008), *OECD Ministerial Declaration on Policy Coherence for Development*, C/MIN(2008)2/FINAL, June.

OECD General Secretariat Development Co-Operation Directorate (2008), *Synthesis Report on Policy Coherence for Development*, COM/SG/DCD(2008)1/REV1, October.

OECD Policy Workshop (2004) "Institutional Approaches to Policy Coherence for Development", May, διαθέσιμο στο <http://www.oecd.org/dataoecd/0/31/31659769.pdf> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD (2001), *Untying Aid to the Least Developed Countries*, OECD Policy Brief, July.

OECD (2005a), *Fostering Development in a Global Economy: A Whole of Government Perspective, The Development Dimension*, OECD, Paris.

OECD (2005b) *Policy Coherence for Development: Promoting Institutional Good Practice, The Development Dimension*, OECD, Paris.

OECD (2008a), *Policy Coherence for Development- Lessons Learned*, OECD Policy Brief, December.

OECD (2008b), *2008 Survey on Monitoring the Paris Declaration- Making aid more effective by 2010*, OECD, Paris.

OECD (2008c), *OECD and Africa*, Centre for Co-operation with Non-Members, OECD, Paris.

OECD (2009a), *Managing Aid: Practices of DAC Member Countries*, OECD, Paris.

OECD (2009b), "Why coherence counts for development", OECD Observer, No 270/271, December-January.

OECD (2009c), *Development Aid at its highest level ever in 2008*, March, διαθέσιμο στο http://www.oecd.org/document/35/0,3343,en_2649_37413_42458595_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD (2009d), *Aid Effectiveness: A progress report on implementing the Paris Declaration*, OECD, Paris.

OECD (2009e), *OECD: Active in Africa*, OECD, Paris.

OECD (2009f), "Into Africa", *OECD Observer*, No 273, June.

OECD - UNECA (2008), *Development Finance in Africa: From Monterrey to Doha*, OECD – UNECA.

OECD – UNECA (2009) *The Mutual Review of Development Effectiveness in Africa: Promise & Performance*, OECD - UNECA.

Έγγραφα DAC

DAC (2001), *The DAC Guidelines, Poverty Reduction*, OECD, Paris.

DAC (2006), *DAC Peer Review of Greece*, OECD, Paris.

DAC (2007), *DAC Peer Review of the European Community*, OECD, Paris.

DAC (2008), *Recommendation on Untying ODA to the Least Developed Countries and Heavily Indebted Poor Countries*, July.

DAC (2009), *DAC Peer Review of Sweden*, OECD, Paris.

Λοιπά Έγγραφα

CONCORD (2009a) *Lighten the load: In a time of crisis, European aid has never been more important*, European AidWatch Initiative, CONCORD, Brussels.

CONCORD (2009b), *Rapport Annuel 2008*, CONCORD, Bruxelles.

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ) (2009) *Ετήσια Έκθεση της Ελληνικής Διμερούς και Πολυμερούς Κρατικής Αναπτυξιακής Συνεργασίας και Βοήθειας, Έτος 2007*, Ελληνική Δημοκρατία, Αθήνα.

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, ΥΔΑΣ (2005) *Ετήσια Έκθεση της Ελληνικής Διμερούς και Πολυμερούς Κρατικής Αναπτυξιακής Συνεργασίας και Βοήθειας, Έτη 2004-2005*, Ελληνική Δημοκρατία, Αθήνα.

EU Coherence Programme (2007) *Policy Coherence for Development- A practical guide*, Evert Vermeer Foundation, Amsterdam.

Government of Sweden (GoS) (2003), *Shared Responsibility: Sweden's Policy for Global Development*, Government Bill 2002/03:122, Ministry for Foreign Affairs, Stockholm.

GoS (2004), *Sweden's Global Development Policy*, Government Communication 2004/05:4, Ministry for Foreign Affairs, Stockholm.

GoS (2008b), *Sweden and Africa — a policy to address common challenges and opportunities*, Government Communication 2007/08:67, Ministry for Foreign Affairs, Stockholm.

G8 Gleneagles Summit (2005), *Summit Document on Africa*, διαθέσιμο στο http://data.unaids.org/Topics/UniversalAccess/PostG8_Gleneagles_Africa_en.pdf (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, «Ελληνική Πολιτική στα Θέματα Διεθνούς Προστασίας του Περιβάλλοντος», <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Multilateral+Diplomacy/International+Issues/Environment/Policy/> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, «Υποσαχαρική Αφρική - Διμερείς Σχέσεις», <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/Sub-Saharan+Africa/Bilateral+Relations/> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Αναπτυξιακής Συνεργασίας, «Εμπορικές Συναλλαγές με Υποσαχαρική Αφρική», <http://agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&resrc=198&cnode=106> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Γενική Διεύθυνση Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας, «Η ελληνική αναπτυξιακή πολιτική - η νέα στρατηγική», <http://www.hellenicaid.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=7> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Επίσημη ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας, <http://www.un.org/millenniumgoals/index.shtml> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Επίσημη ιστοσελίδα Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36734103_1_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

Επίσημη ιστοσελίδα Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ), <http://www.hellenicaid.gr> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

EU Coherence Programme, "Policy Coherence for Development", <http://www.eucoherence.org/renderer.do/clearState/true/menuId/412801/returnPage/227304/> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

EU Country & Regional Programming to ACP countries, "EDF 10-Legal Framework", <http://www.acp-programming.eu/wcm/en/what-is-edf-10-programming/legal-framework.html> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

European Commission, Development, "The European Development Fund (EDF)", http://ec.europa.eu/development/how/source-funding/edf_en.cfm (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

International Monetary Fund, "The Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI) – Factsheet", <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD, "DAC List of ODA Recipients", <http://www.oecd.org/dataoecd/32/40/43540882.pdf> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD, Development Co-operation Directorate (DCD-DAC), http://www.oecd.org/about/0,3347,en_2649_33721_1_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD, DCD-DAC, "Aid Statistics database - ODA by recipient by region", http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=ODA_RECIPIENT_REGION (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD, DCD-DAC, "DAC Members and Date of Membership", http://www.oecd.org/document/38/0,3343,en_2649_34603_1893350_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD, Centre for Co-operation with Non-Members, "OECD Relations with Non-Members-Africa", http://www.oecd.org/document/7/0,3343,en_36335986_36339074_36491911_1_1_1_1,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD, Development Issues, "Aid Effectiveness", http://www.oecd.org/about/0,3347,en_2649_3236398_1_1_1_1_37413,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

OECD, Development Issues, "Peer Reviews of DAC Members", http://www.oecd.org/about/0,3347,en_2649_34603_1_1_1_1_37413,00.html (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

United Nations, Millennium Development Goals Indicators, "Official list of MDG indicators", <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Attach/Indicators/OfficialList2008.pdf> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).

UN Millennium Project, <http://www.unmillenniumproject.org/press/07.htm> (προσπελάσιμη το Δεκέμβριο 2009).